

72/μχ/630

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ : ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ :

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

Ρ. Μ. ΡΙΛΚΕ (Μετ. Γ. Δ. Κ.)

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΩΡΑΣ

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Ε. Α. ΠΟΕ (Μετ. Π. Όλύμπιος)

ΡΕΝΑ ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

Γ. ΔΕΝΔΡΙΝΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Α. — ΤΕΥΧΟΣ 1 — ΑΘΗΝΑ ΜΑΡΤΗΣ 1944

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀρχικτης : ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

Γράμματα, βιβλία, συνεργασίες,
ἐμβάσματα κτλ.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Βερανζέρου 20 — Τηλ. 54.062

ΑΘΗΝΑ

Ε Π Α Ρ Χ Ι Α Κ Α
Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΝΑΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΣΤΟΥΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ ΜΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Περιεχόμενα

- Ἄγγελου Σικελιανοῦ : Ἐνας χαιρετισμὸς στοὺς πνευματικούς μου ἀδελφούς τῆς Ἐπαρχίας (ἄρθρο)
- Πάνου Σπάλα : Συμβουλές σὲ φίλο (ποίημα)
- Γιώργου Παπαχρίστου : Ἡ ἐκδοσὴ μας (ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα)
- Γ. Κοιζιούλα : Τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς (ποίημα)
- Γ. Θ. Ζώρα : Ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις τῆς ἐπαρχίας (ἄρθρο)
- Κώστα Καλαντζῆ : Ἡ κόρη τοῦ Ἥλιου, Ἡ κόρη τοῦ Δρύοπα (τετράστιχα)
- Νίκου Δ. Παπᾶ : Ἡ πνευματικὴ ἐπαρχία (ἄρθρο)
- Edgar Allan Poe (Π. Ὀλύμπιος) : Τὸ τραγούδι (ποίημα)
- Γιώργου Σακᾶ : Ἡ παραμυθένια πολιτεία (διήγημα)
- Ρένας Καρθαίου : Τὸ νησι τῆς περιγῆπισσας Μεροσέδες (ποίημα)
- Ραΐνη Μαρία Ρίλκε (Μετ. Γ. Θ. Κ.) : Ἐπιστολὲς σ' ἓνα νεαρὸ ποιητὴ
- Γ. Δενδρινοῦ : Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Ἰχώρ»
- Φοίβου Δέλφη : Ἀγροτικά Γράμματα
- Τῆς Σύνταξης : Σημειώματα
- Γύρω ἀπὸ τὸ Βιβλίο
- Τέλλου Ἄγρα : Γ. Παπαχρίστου, Κωστῆς Παλαμᾶς
- Ἄλεξ. Δρίβα : Ι. Θεοδωρακόπουλου, Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα

Γράφω αὐτὴ τὴν ὥρα, 1η τοῦ Μάρτη τοῦ 1944, πὺ μιά ἀνοιξιάτικη συννεφιά ἀπλώνεται σὰν πέπλος ἀποπάνω μου καὶ λέω, πῶς σκέπει σὰ μιά νύφη ἀκέρια τὴν Ἑλλάδα. Τί θὰ πεῖ πρωτεύουσα; καὶ τί θὰ πεῖ ἐπαρχία; Ἡ ἑαρινὴ αὐτὴ μεγάλη συννεφιά, τὰ συμμαζεῦει ὅλα ὡς τὸ στερνὸ τῆς Χώρας χωριουδάκι, σὰ μιά κλώσσα, «ὡς ἡ ὄρνις τοὺς νεοσσοὺς αὐτῆς». Τὸ ἴδιο μὲς στὸ φῶς τῆς ὄρασις μου, ὅπως καὶ μὲς στὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς μου. Καὶ θυμᾶμι τὸν καιρὸ, πὺ μοῦ ἦταν βολετὸ νὰ ξεκινῶ ἐλεύθερα ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τῆς Ἑλλάδας ὡς τὴν ἄλλη γιὰ νὰ προσκυνήσω κάθε τῆς γωνιά, γιὰ ν' ἀγκαλιάσω κάθε τῆς ζωϊκῆς πηγαία ἐκδήλωση κι' ἀκόμα «ὡς ἀλιεύς ἀνθρώπων». Ἦξερα πὺς σὲ κάποια γωνιά μιᾶς ἐπαρχίας, ἐνὸς χωριοῦ, κάποιος περιμένε ἓνα καλημέρισμα βγαλμένο ἀπὸ τὴ νοσταλγία μου γιὰ νέες καὶ ἄγρυπνες ἑλληνικὲς ψυχές, γιὰ νᾶρτε νὰ μὲ προϋπαντήσῃ καὶ σὲ τούτῃ τὴ συνάντηση νὰ καταργήσουμε αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς «διασπορᾶς»

μας, πὺ μᾶς τυραννᾷ τόσους καιροὺς καὶ ποῦρχει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Καὶ συλλογίζομαι: Πῶς ἂν ἄλλοτε ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ «διασπορὰ» τῶν βαθεῖα αἰσθανόμενων καὶ σκεπτόμενων Ἑλλήνων εἶχε κάποια—ὀποιας λογῆς—δικαιολογία, ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς θὰ νᾶταν ἀσυγχώρητη. Οὔτε σὲ μᾶς, οὔτε στοὺς ἐπαρχιώτες, οὔτε σὲ κανένα πνευματικὸ ἀνθρώπο πιά δικαιολογεῖται τὸ πνεῦμα τῆς ξεχωριστῆς, τῆς μοναχικῆς πάλης. Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ἐπήραμε ἐπαφή μὲ τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ κοινοῦ μας Ἑλληνικοῦ κι' ἀνθρώπινου Ἐδάφους. Ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, παλιοὶ καὶ νεώτεροι, ἀγγίξαμε τὰ βᾶθη, σύγχρονα καὶ ὁμόκεντρα, τῶν πιὸ βαθεῖων ἀνθρώπων καὶ ἱστορικῶν μας εὐθυνῶν. Ματαλάβαμε ὅλοι ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς βαθύτερης ὁδύνης μας, σὰν οἱ Ὀρφικοὶ ἀπὸ τὴν ὠμοφαγία κι' ὅπως οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀπ' τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ λέω πὺς εἴμαστ' ἔτοιμοι, ἔχοντας πάρει ἐπαφή μὲ τὸ βαθύτερο ὑποστατικὸ μας Διονυσιασμὸ, νὰ ξεκινήσουμε, μόλις δοθεῖ γιὰ τοῦ-

το ἡ ὥρα, ὅλοι μαζί γιὰ ἓνα δημιουργικὸ ἀνηφόρισμα ἱεραρχημένο καὶ θρεμμένο ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα.—Κι' ἀπ' τὴ στιγμὴ αὐτὴν ὄραματίζομαι τὴ μέρα, ὅμοια μὲ τούτη πού Σᾶς γράφω καὶ πού μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ συννεφιά ἀπλώνεται σάν πέπλος ἀπὸ πάνω ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, πού θὰ μᾶς ἐνώσει—ὁ.

λους τοὺς σήμερα ἐν «διασπορᾷ» ἀδερφοὺς—σὲ μιὰ εὐθύνη, μιὰ χαρὰ, ἓνα Πάσχι, ἓνα τρανὸ κοινὸ σκοπό. Κι' αὐτὰ τὰ λόγια εἶν' ἀπὸ σήμερα ὁ χαιρετισμὸς μου καὶ τὸ μήνυμα καὶ ἡ πίστις μου γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ πνευματικὴ καλὴν ἀντάμωση.

Ἄγγελος Σικελιανὸς

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΣΕ ΦΙΛΟ

*Στὴ σιγὴ τῶν στιγμῶν πού σφραγίζει τὰ χεῖλια
Τὴ σοφία τοῦ κόσμου θὰν τὴ βρεῖς στὰ κοχύλια.
Θὰν τὴ βρεῖς στὸ σκουλίκι μέσ' τὴν πέτρα πού ἀξάινει
Μέσ' τὴ ρίζα τοῦ χόρτου πού στὰ βύθη βλασταίνει.
Θὰν τὴ βρεῖς στὸ μικρόβιο πού κυλᾷ στὴ σταγόνα
Στὴν πορεία τῶν ἀστρῶν, τὴ σφραγίδα τοῦ αἰῶνα.
Στὸ πουλὶ πού γρονῶντας καὶ δὲ βρίσκει φωλιὰ
Στὸ μωρὸ π' ὅλο κλαίει καὶ δὲ βγάζει μιλιὰ.
Θὰν τὴ βρεῖς στὴν ἀχίδα πού γλιστρᾷ μέσ' τὰ φύλλα
Σ' ὁποιοῦ πού πεθαίνει τὴν ψυχρὴ ἀνατριχίλα.
Στοῦ παιδιοῦ θὰν τὴ βρεῖς πού γεννιέται τὸ θάμα
Στ' ἀλαφιῶ πού πεθαίνει τὸ παράξενο κλάμα.
Μέσ' τὴ γύρη ὄντας πέφτει ἀπ' τὰ ὕψη*

—στὰ χόρτα

*Στῆς καλῆς σου ὅταν μπαίνεις κι' ἀφίνεις τὴν πόρτα.
Θὰν τὴ βρεῖς στῶν ἀνέμων τὰ παράξενα τέλια
Καὶ στὰ φίδια πού σμίγουν μέσ' τὸ βοῦρο μὲ χέλια.
Στὶς καρδιές τῶν πουλιῶν πού ὡς τὰ πιάνουν κτυπᾶνε
Στὰ γυαλένια τὰ μάτια τῶν νεκρῶν πού κτυπᾶνε
Στῶν ἀνθρώπων τὸν ἴδρω καὶ στοῦ ἐργάτη τὸ μόχθο,
Στοῦ ἐρωτιάρη βατράχου τὸ τραγοῦδι σὶν ὄχθο.
Στὴν οὐμίχλη πού ζώνει τοὺς θεοὺς πού γεράσαν,
Στὶς μορφές τῶν πνιγμένων πού οἱ ἀφροὶ τοὺς ξεβράσαν.
Στὴ σφραγίδα τὴν πένθιμὴ κάποιου ἀμίλητου πόνου
Μέσ' τ' ἀλλάθεντο γύρισμα κάθε χρόνον —Τοῦ χρόνου,
Π' ἄλλα παίρνει, ἄλλα φέρνει—στάχτες, πέτρες, σωρὸ
Θὰν τὴ βρεῖς σὶν ἀδιάκοπο τῶν αἰῶνων χορὸ.
Θὰν τὴ βρεῖς μέσ' τὰ τεῖχη, θὰν τὴν βρεῖς σὶν ἀέρα
Θὰν τὴν βρεῖς στὴν ἀγάπη, θὰν τὴν βρεῖς στὴ φοβέρα.
Θὰν τὴν βρεῖς...*

*Κι' ὅσο βρίσκεις θὰ θέλεις γιὰ νὰ βρεῖς
Τὸ νεκρὸ τῆς αὐγῆς τὸ πουλὶ καὶ τῆς μαύρης
Τῆς νυχτὸς τὰ πλεμάτια μὲ δικό σου κριτήριο.
Θὰ περᾶς κι' ὅσο βρίσκεις θὰ νὰ βρίσκεις*

—Μυστήριο !..

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

Η ΕΚΔΟΣΗ ΜΑΣ

Μπορεῖ πολλοὶ νὰ παραξενευτοῦν μὲ τὴν ἐκδοσὴ μας καὶ νὰ νομίσουν κάπως ἄκαιρὴ σήμερα μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς ἐπαρχίας. Τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἡ στέρηση ἢ κακουχία καὶ οἱ τόσες ἄλλες ἀγωνίες πού πολιορκοῦν καὶ στραγγαλίζουν τὸ σύμπαν, εὐκολα δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ γίνεται κανεὶς διστακτικὸς καὶ νὰ βλέπει μ' ἀμφίβολο μάτι καὶ αὐστηρὸ κριτήριον τέτοιου εἶδους πρωτοβουλίας. Ὡστόσο ὅμως, τί σημασία ἔχουν τὰ κάθε ποιότητας ἐμπόδια καὶ οἱ κάθε φύσης σκεπτικισμοί, μπροστὰ στὶς συγκλονιστικὲς ψυχικὲς ἐπιταγές, στὰ βίαια καὶ ἀτίθασσα πνευματικὰ βιώματα; Καὶ τὸ βασικώτερο, ποῖα ἐξωτερικὴ δύναμη, ἢ κατάσταση, ἢ συνθήκη, εἶναι ἱκανὴ ν' ἀντιμετρηθεῖ στὴν ἱερότητα ἐνὸς γνήσια ἀληθινοῦ σκοποῦ, ἐνὸς ἐπιτακτικοῦ χρέους, μιᾶς βαθεῖας ψυχικῆς ἀνάγκης; Πιστεύουμε καμμιὰ. Πιστεύουμε πὼς τίποτα δὲν εἶναι ἄξιο, ἀποφασιστικὸ, ν' ἀναχαιτίσει τὴν ὁρμὴν κάθε ρεύματος πού ἔχει ἀφετηρία τὴν πειὸ ἀνεξερεύνητη, τὴν πειὸ μυστικιὰ καὶ ἐσώτερη ἀνθρώπινη Θεότητα.

Τὸ χρέος λοιπόν, ἢ βαθεῖα ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ ἰδιαίτερα ὁ ἀδυσώπητος σκοπός, εἶναι τὰ πανίσχυρα κίνητρα πού ἔδωσαν

τὸ σύνθημα γιὰ τὸ τραχὺ ξεκίνημα, γιὰ τὴν ἐπίμοχθη τούτη πορεία, πού μέσα τῆς κρύβει καὶ τὴ χαρὰ τοῦ ἀγῶνα, καὶ τὴν ἡδονὴ τοῦ πάθους καὶ τὸ μεθύσι τοῦ φανατισμοῦ καὶ πάνω ὅπ' ὅλα τὴ μουσικὴ πανδαισία τῆς νίκης.

Σκοπός μας εἶναι ν' ἀφυπνίσουμε τὴν ἐπαρχία πνευματικὰ· νὰ τῆς δώσουμε τὴ ζωὴ καὶ τὴ φρεσκάδα πού ἡ λάβα τοῦ πολέμου ἐμάρανε· νὰ τῆς ἐμπνεύσουμε τὴν ἀγάπη στὰ γράμματα καὶ στὴν τέχνη· νὰ τὴν συντρέξουμε σὲ κάθε ἀνώτερη προσπάθεια· νὰ τῆς θυμίσουμε, πὼς πάνω ἀπὸ τὴν ὕλη, τὸν κοινὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν ὑπαρξή, τὴν κραυγὴ τῆς ὑπόγειας κι' ἐνστικτώδικης ζωῆς, βρίσκεται κάτι ἄλλο. Ἐνας πειὸ ὁμορφος, πειὸ ἀγνός, πειὸ σύνθετος ἀγῶνας. Ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐπικράτηση, στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, τῶν δικαιωμάτων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἀξιώσεων τῆς τέχνης.

Στὸν σκοπὸ μας εἶναι ἐπίσης, νὰ γίνουν τὰ «Ἐπαρχιακὰ Γράμματα», ὁ πνευματικὸς κρῖκος τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Κέντρου· νὰ κλείσουν στὶς σελίδες τους τὸν ἀνήσυχο παλμὸ τῆς Ἐπαρχίας· νὰ σταθοῦν τὸ πειὸ ζωντανὸ καὶ ρωμαλέο ὄργανο πού θὰ διοχετεύει στὴν ἀγέραστη καρδιὰ τῆς Ἑλλάδας—στὴν Ἀθήνα μας—ὅτι πειὸ πλούσιο,

πειὸ εὐγενικὸ καὶ πειὸ βιώσιμο γεννᾶ καὶ δημιουργεῖ ἡ Ἐπαρχία—ὅταν ἡ ὀδύνη τοῦ πόνου ἢ τὸ πανδοσιμόνιο τῆς χαρᾶς τῆ συνταράζουν.

Κι' ἄς μὴ ξεχνᾶμε ἀκόμα, πὼς ἔχει καὶ ἡ Ἐπαρχία τοὺς ἀξιους πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς. Ἐχει τὸ γερὸ πνευματικὸ Ἔργατη ποῦ μπορεῖ νὰ καμαρώσει δίπλα στὸν ξακουστὸ καὶ πολὺξερο τῆς πρωτεύουσας. Ἐχει τ' ἄγνωστα ταλέντα ποῦ ρέβουν καὶ χτικιάζουν ἀπ' τὰ δέκατα τῆς ἀφάνειας καὶ τῆς ἀδυναμίας ν' ἀκουστοῦν πάρα-ἔξω, νὰ βγάλουν στὸ φῶς, κοινὸ κτῆμα μας—τὸ ὠρίμασμα τῆς σκέψης τοὺς ἢ τὸ θησαύρισμα τῆς ψυχῆς τοὺς.

Ἐχει βέβαια καὶ ἡ Ἐπαρχία πολλὰ. Καὶ αὐτὰ τὰ πολλὰ ἐρχόμαστε τώρα νὰ βροντοφωνήσουμε. Αὐτὰ ἐρχόμαστε νὰ λυτρώσουμε ἀπ' τὴ νέκρα τῆς σιωπῆς καὶ τῆ μούχλα τοῦ τέλματος καὶ νὰ τοὺς δώσουμε τὴν εὐκαιρία, τὴ δυνατότητα, νὰ ξεπεταχθοῦν καὶ νὰ πάρουν τὴ θέση ποῦ τοὺς πρέπει καὶ τοὺς ἀξίζει στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Καὶ νομίζουμε πὼς κάνουμε μιὰ προσπάθεια ἐθνική, μιὰ καὶ θεάρεστη. Μιὰ προσπάθεια ποῦ ὅλοι—εἴμαστε βέβαιοι—θα τὴν ὑποδεχθοῦν μὲ τὸ πειὸ θερμὸ καὶ στοργικὸ τοὺς χειροκρότημα.

Γιώργος Α. Παπαχρίστου

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

*Μὲ ὑστερόγραφα μ' εἶχες κακομάθει
κι' ἐγὼ σὲ κυνηγοῦσα μὲ τὴ ρίμα.
Πάει τὸ παιγνίδι, σκόλασε, τὶ κρῖμα,
κι' εἶσαι ἓνα ρόδο πιά χωρὶς ἀγκάθι.*

*Τὸν ἄνθρωπο σὰν τὶ νὰ τὸν ἀλλάζει
κι' ἡ γνώμη του γυρίζει μὲ τὸ χρόνο;
Ξαπλώνομαι ὅπου τύχει καὶ στυλῶνω
τὸ βλέμμα στ' οὐρανοῦ τὸ λεῖο ἀιλάζει.*

*Πολὸν μὲ παίδεψε ὁ ἔρωτας, παρότι
θὰ μ' ἔλεγε κανεὶς ψυχὴ γαλήνια·
σίδερα μέσα μου ἔκαιγαν, καμίνια,
πέρσι καὶ πρόπερσι, ὄλη μου τὴ νιότη.*

*Μὰ ἔχοντας πιά ξεφύγει ἀπὸ τὰ βρόχια
τῆ φύση τώρα χαίρουμε, τὸ σπῖτι!
καὶ μυστικὰ ζηλεύω τὸ ζενγίτη
ποῦ πάει νὰ σπείρει μὲ τὰ πρωτοβρόχια.*

Ἰουλίου 1942

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Μὲ ἰδιαίτερον χαρὰν καὶ μὲ πραγματικὴν συγκίνησιν βλέπω νὰ ἐκδίδεται ἓνα νέον περιοδικὸν μὲ κύριον σκοπὸν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ πνευματικὰ ζητήματα τῆς ἐπαρχίας καὶ μὲ τὴν εὐγενικὴν φιλοδοξίαν νὰ φέρῃ εἰς στενοτέραν καὶ ἀμεσωτέραν προσέγγισιν καὶ γνωριμίαν τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὴν πρωτεύουσαν. Πρόβλημα παλαιὸν καὶ σπουδαιότατον διὰ τὴν λογοτεχνίαν μας καὶ γενικώτερα διὰ τὴν πνευματικὴν μας κίνησιν, ποῦ σήμερα γίνεται πάλιν ἐπικαίρον καὶ ἀκόμη περισσότερον σημαντικὸν ἐξ αἰτίας τῶν τραγικῶν στιγμῶν, τὰς ὁποίας διέρχεται ἡ χώρα μας, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κρίσεως, ἢ ὁποία μαστίζει τὴν ἐπαρχίαν εἰδικώτερα. Ταλαιπωρημένη, κατεστραμμένη, ἀπογυμνωμένη, αἰμόφυρτος, ἐγνώρισε σιγηθίας καὶ ὄρους ζωῆς πραγματικὰ τραγικούς καὶ ἀπερίγραπτους. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, γεμάτη πόνον καὶ σπαραγμὸν, παρακολουθεῖ τὸ δράμα αὐτὸ μὲ καρτερίαν καὶ μὲ βεβαίαν ἐλπίδα προσμένει τὴν αὐριανὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀναδημιουργίαν. Ἄν πόνεσε, δὲν ἐλύγισε. Εἰς τὴν τόσον μακρὰν ἱστορίαν τῆς, ἱστορίαν ποῦ κανένας ἄλλος λαὸς τῆς Εὐρώπης δὲν μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ, ἐγνώρισε στιγμὰς ἀκμῆς καὶ εὐτυχίας, ἀλλὰ καὶ στιγμὰς καταστροφῆς καὶ σκληρᾶς περιπετειᾶς. Ποτὲ ὅμως τίποτε δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν νικήσῃ, διότι εἶναι βεβαία, ὅτι ὕστερα ἀπὸ κάθε δοκιμασίαν, νέα περίοδος εὐτυχίας καὶ δόξης τὴν προσμένουν.

Ἔτσι καὶ τώρα ἡρέμος καὶ μὲ πεποίθησιν περιμένει τὴν αὐριον, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μιὰ νέα ἐποχὴ μεγαλείου καὶ προόδου. Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν Ἑλλάδα, ὀλόκληρος ὁ λαὸς μας πρέπει νὰ εὐρίσκειται ἠνωμένος, μὲ κοινὰ ἰδανικά

καὶ μὲ κοινὸν παλμόν. Πρέπει κυρίως νὰ ἐκλείψῃ κάθε ἀνταγωνισμὸς, κάθε ἐχθρότης. Πρέπει σὰν ἓνα ἑνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον σύνολον νὰ ἐργασθῶμεν ὅλοι μας διὰ τὴν ἀνόρθωσιν καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος μας. Χωρὶς φανατισμούς, χωρὶς μεμψιμοιρίας, χωρὶς ἐγωισμούς καὶ χωρὶς ὑστεροβουλίας. Ὁ καθένας πρέπει νὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν θέσιν του, ἐκεῖ ὅπου μπορεῖ νὰ προσφέρῃ καλύτερα τὰς ὑπηρεσίας του.

Ἄλλὰ διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημειὸν αὐτὸ τὴν ἡμέραν τῆς κλήσεως, εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τώρα νὰ ἐτοιμασθῶμεν καὶ νὰ θέσωμεν τὰ θεμέλια. Ὁραματιζόμεθα μιὰν νέαν πνευματικὴν Ἑλλάδα, ἢ ὁποία νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ μεγάλα τῆς πεπωμένα, ἢ ὁποία νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ βαδίσῃ πρὸς νέους δρόμους πνευματικῆς ἀκμῆς. Τότε μόνον θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν τῆς ἀποστολὴν καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ εἶχε ὡς ἱστορικὴν ἀφαιτηρίαν τὴν μεγάλην ἐποποιίαν τοῦ 1821, καὶ ἢ ὁποία ὀλοκληρώθη εἰς τὰς ἡμέρας μας μὲ τὰς ἐνδόξους σελίδας τοῦ ἀλβανικοῦ πολέμου, ποῦ ἐθαύμασε καὶ ὑμνησεν ὅλος ὁ κόσμος.

Αἱ τραγικαὶ ὅμως στιγμαὶ ποῦ ἠκολούθησαν ἦσαν βαρὺ πλῆγμα διὰ τὴν χώραν μας. Τὴν ὑλικὴν καταστροφὴν ἠκολούθησεν ἀναπόφευκτα ἡ πνευματικὴ καὶ ἐν μέρει καὶ ἠθικὴ κατάπτωσις. Διὰ νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν τάξιν, θὰ χρειασθῇ μακρὰ προπαρασκευὴ καὶ περισυλλογὴ ὅλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, καὶ μάλιστα τῶν πλέον ἀγνῶν καὶ εἰλικρινῶν Ἑλληνικῶν στοιχείων. Θὰ χρειασθῇ νὰ καταβάλωμεν ὑπερανθρώπους δυσκολίας, νὰ νικήσωμεν ἄπειρα ἐμπόδια. Θὰ

χρειασθούν κόποι και ιδρωῶτες, και ἐν πρώτοις ἐνθουσιασμός και ἀγάπη και πραγματική συνεργασία.

Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, ὅπως τὴν δραματιζόμεθα και τὴν προσδοκῶμεν, ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία πρέπει νὰ προσφέρῃ ὅ,τι καλύτερον ἔχει, ἰδιαίτερα τὴν ἀκόμη ἀμόλυντον και ἀγνήν ἑλληνικὴν ψυχὴν της, τὸν ἄδολον και εἰλικρινῆ νοῦν της. Ἡ ἐπαρχία πὺν ἔδειξε ὅτι ἔχει τόσην ζωτικότητα και ὅτι ἐμπνέεται ἀπὸ τόσον βαθὺν πατριωτισμόν, θὰ πρωτοστατήσῃ και εἰς τὴν πνευματικὴν μας ἀναγέννησιν. Κρούβει μέσα της τόσους ἀφθονοὺς θησαυροὺς και τόσα ἀνεκμετάλλευτα πλούτη, πὺν δυστυχῶς ὡς τώρα δὲν στάθηκε δυνατό νὰ ἀξιοποιηθούν. Μόνον εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ζῆ ἀκόμη μίαν πραγματικὴν ἐθνικὴν ζωὴν και μόνον σ' αὐτὴν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα σώζεται ἀκόμη ἀγνὸν και ζωντανό. Ἄν θελήσωμεν νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ στραφώμεν πρὸς τὴν ἐπαρχίαν.

Και ὅμως αἱ βιοτικαὶ και πνευματικαὶ συνθήκαι ἔχουν τελείως παραμεληθῆ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Πρὸ ἐτῶν ἀπὸ τὰς στήλας τῆς «Νέας Ἑστίας», μαζὺ μὲ τὸν φίλον κ. Χάρην, εἶχομεν ἀναλάβει μίαν ἐντονον προσπάθειαν διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς νέους τῆς ἐπαρχίας διὰ μίαν πνευματικὴν ἀναγέννησιν. Δ.απιστώνοντες τὸν τρωινὸν λυπηρὸν ξεπεσμόν τῆς ἐπαρχίας και τὸν ὑδροκεφαλισμόν τῆς πρωτεύουσας μὲ ὅλα τὰ γνωστὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἐτονίζομεν τὴν ἀνάγκην νὰ προσφέρῃ και ἡ ἐπαρχία τὴν σημαντικὴν συνδρομὴν της. Ἐγραφα τότε, μέσα εἰς τὰ ἄλλα, και τὰ ἑξῆς:

«Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ ἄλλο μέρος στὸν κόσμον, πὺν νὰ παρουσιάσῃ τὴν σκληρὴν, τὴν τραγικὴν πραγματικότητα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἀδιαφορία, ἀπονέκρωσις, πνιγρὴ ἀτμόσφαιρα, ἀποτελμάτωσι κάθε πνευματικῆς κινήσεως, κάθε ἀνώτερης προσπάθειας, κάθε ἰδανικοῦ. Ζωὴ ταπεινὴ, στείρα, ἀκαρπῆ, νεκρὴ. Τίποτα πὺν νὰ ζωντανεύῃ, πὺν νὰ συγκινήῃ, πὺν νὰ θερμαίνῃ και ἐλκύνῃ τὶς ἀνώτερες ἢ κατώτερες κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς λεγομένους ἐπιστημονικοὺς κύκλους.

Τίποτα. Κι' αὐτοὶ οἱ νέοι πὺν σπουδάζουν στὴν Ἀθήνα, γυρίζοντες στὴν ἐπαρχία, γιὰ λίγο καιρό, κινουῦνται κάπως, κάτι προσπαθοῦν νὰ κάνουν, ζητᾶνε στὴν ἀρχὴ νὰ μεταφέρουν λίγη ζωὴ, λίγο ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, κάποια προσπάθεια πνευματικῆς κινήσεως. Ζητᾶνε νὰ τινάξουν κάπως και νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὴν ἀσφυκτικὴν κατάστασιν πὺν βρίσκουν, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ὑποκύπτουν, νικῶνται, σιγὰ-σιγὰ ὑποτάσσονται κι' αὐτοὶ στὸ περιβάλλον, γίνονται συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα θύματά του, πέφτουν στὴ συνηθισμένη ἀδιαφορία και ρουτίνα. Κάθε ἀνώτερο αἶσθημα, κάθε παλμὸς ψηλότερος και καλύτερος πνοῆς σβύνει, και μία ζωὴ χωρὶς ἀπαιτήσεις, χωρὶς δρᾶσι, χωρὶς ἐνθουσιασμό τοὺς σκλαβώνει τελειωτικά. Χωρὶς κι' οἱ ἴδιοι νὰ τὸ νοιώσουν χάνουν κάθε παλμὸ ὄνειρο και ἀφομοιώνονται στὸ νέο περιβάλλον, στὸ ἄγνοο αὐτὸ περιβάλλον πὺν τοὺς περιτριγυρίζει και πὺν μεταβάλλει τὴν ὑπαρξί τους σὲ μίαν ἀνούσια φυτοζωή.

Ἄγονος ἔρημος. Ἡ καλλιτεχνικὴ παραγωγή εἶναι μηδαμινὴ. Κάθε πνευματικὴ προσπάθεια, ὅχι μόνον δὲ βρῖσκει ὑποστήριξιν και βοήθειαν, ἀλλὰ και περιγεγλιέται, χτυπιέται φοβερὰ, περιφρονιέται. Ὁ λογοτέχνης, ὁ ποιητής, ὁ διανοούμενος, θεωροῦνται παράφρονες, κηφήνες, ἄχρηστοι ἄνθρωποι, ἀνώφλοι στὴν κοινωνία, βάρος στὸ Κράτος. Σκληρὴ πραγματικότης, τραγικὴ ἀλήθεια. Λὲς και δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ χώρα πὺν φώτισε τὸν κόσμο, λὲς και δὲν ἀνεφάνηκαν σ' αὐτὴ τὴ γῆ ἄνθρωποι πὺν δόξασαν τὰ γράμματα, λὲς και δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ Γῆ πὺν γέννησε τὶς Μοῦσες, πὺν ἀνάθρεψε και ἐγαλοῦχησε κάθε πνευματικὴ Ἰδέα. Σὰν πᾶς σήμερα στὴν ἐπαρχία, και γυρίζεις γύρω σου τὸ βλέμμα, νομίζεις πὺν βρῖσκεσαι μπροστὰ σὲ μίαν ἀπέραντη παραμελημένην κι' ἀφρόντιστην ἔκτασιν, σοῦ φαίνεται πὺν ἀντιορῶνται τὴ θλιβερὴ κηδεὶα τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως, τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως.

Και ὅμως ἡ Ἱστορία, κλείνει κάθε γωνιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς και οἱ δυναμικότητες κρύβονται σὲ κάθε τέκνο της. Σὲ χρόνια ἀκόμα θλιβερά, σὲ χρόνια δύστου-

χα και τραγικὰ γιὰ τὴ φτώχῃ μας πατρίδα, ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία ζοῦσε σὲ πολὺ ἀνώτερο ἐπίπεδο. Πόσα ἔργα δὲν μᾶς ἔδωσε ἡ ἐπαρχία σὲ αἰῶνες σκλαβιάς, γιὰ τὰ ὁποῖα μπορεῖ πραγματικὰ νὰ ὑπερφανεύεται ἡ φυλὴ μας. Και τί λαμπρὴ ἐθνικὴ ἐργασία γίνηκε σὲ κάθε ἄκρῃ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, πόσα πνευματικὰ κέντρα ἀναφάνηκαν, ἄκμασαν κι' ἀπέδωσαν πολυτίμους και πλουσίους καρπούς σὲ κάθε ἑλληνικὴ χώρα. Πόσες εὐγενικὲς προσπάθειες δὲν κράτησαν ἄσβεστη τὴν φλόγα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος και πόσα περιλαμπρα ἔργα δὲν πλούτισαν τὴν λογοτεχνία μας! Κι' ὅμως, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνες ἀποτινάξαμε τὸν ξένο ζυγὸ, ὅταν ἡ λευτεριά, πὺν τόσα χρόνια ζήτηγε ἡ φυλὴ μας, ἀνέτειλε στὴν πατρίδα μας, ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ ξέπεσε, μαράθηκε, ξαφανίστηκε. Γνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὴν τραγικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας. Νέος ἀκόμη, γεμάτος ἐνθουσιασμό, γεμάτος ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας, γεμάτος θανμασμοὺ γιὰ τὰ περασμένα—παλιὰ και νεώτερα—μεγαλεῖα, αἰσθάνθηκα κι' εἶδα μὲ πόνο τὴν τρομερὴν κατάρπτωσιν κι' ἐπικίνδυνην κατηφορίαν ποῦχαμε πάρει.

Μὰ μήπως ἄραγε λείπουν οἱ δυναμικότητες, μήπως λείπουν τὰ μέσα, μήπως λείπουν οἱ διανοητικὲς ἱκανότητες; Τίποτα ἀπ' αὐτὰ. Τίποτα δὲν λείπει στὸν Ἕλληνα τοῦ λείπει μόνον ἡ ἠθικὴ θέλησι. Τὸν τρώει ἡ ἀδιαφορία, ἡ τεμπελιά, πὺν ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν περιφρόνησιν τῆς προσπάθειας και τῶν ἄλλων. Σ' ἄλλα μέρη, ὁ καθέννας ζητᾶει ν' ἀναδειχθῆ, νὰ γίνῃ κάτι νικῶντας στὴ ζωὴ, καλλιτερεύοντας τὸ ἔσωτερον και ἔσωτερον εἶναι του, συνεισφέροντας κάτι στὴ κοινωνία ἀντιθέτως, στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία ὁ καθέννας ζητᾶει νὰ γκρεῖμῃ ὅ,τι οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ οἰκοδομήσουν.

Ἐπειτα, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἔλειψαν ἀπ' τὴ νεολαία μας και τὰ ἰδανικά. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατό νὰ ἐξετάσω σ' αὐτὸ τὸ σύντομο ἄρθρο μου τὸ θέμα πλατεῖα. Ὁ καθέννας μας ξέρει ὅτι οἱ πολὺχρονοι πόλεμοι, οἱ διαρκεῖς ἐσωτερικὲς πολιτικὲς διαμάχες, οἱ ἐντεταμένους ξενικὲς προπαγάνδες, ἔκαναν νὰ χάσουμε τὴν πίστη

στὴ φυλὴν μας, τὴν ἀφοσίωσιν στὰ ἰδανικά, τὴν ἀγάπην σὲ κάθε ἀνώτερη ζωὴ. Ἡ νεολαία μας βρέθηκε ἔτσι σὲ μίαν ἀδιαφορία γιὰ ὅλα, σὰν νὰ εἶχε ἀποκάνει.

Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι σ' αὐτὴ τὴν ἀτομικὴν νὰ ποῦμε ἀδιαφορία προστίθεται κι' ἡ ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Γιὰ τὸ Κράτος ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας δὲν ἔχει καμμιά ἀξία, εἶναι ζήτημα δευτερευούσης σημασίας, κι' οὔτε θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι διαφορετικὰ, ἀφοῦ τὸ Κράτος—ἐννοῶ βέβαια τὶς πολιτικὲς Κυβερνήσεις και τὰ κόμματα—δὲν ἠσχολοῦντο μὲ κανένα ζωτικὸ ἐθνικὸ, πνευματικὸ, οἰκονομικὸ ζήτημα τῆς χώρας, ἀλλὰ μόνον μὲ τὰ μικροκομματικὰ τους συμφέροντα. Δὲν λείψανε, βέβαια, μερικὲς ἀξιεπαινετὲς ἐξαιρέσεις ὑπουργῶν, ἀλλὰ γρήγορα τοὺς παρέσυρε τὸ κύμα και χάθηκαν. Ἄν ἰδιῶτες δὲν εἶχαν προνοήσει νὰ γίνουν τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Βιβλιοθήκη, ἀμφιβάλω πολὺ ἂν τέτοια πράγματα θὰ ὑπῆρχον στὴν Ἑλλάδα. Πολὺν περισσότερον ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ τοῦ Κράτους γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴ ἀφορᾷ τὴν ἐπαρχία γιὰ τὴν ὁποῖα δὲν κατέβαλε ἐντελῶς καμμιά προσπάθεια ἀφήνοντας αὐτὴ τελείως στὴ μοῖρα της.

Ἄλλο κακὸ και πρόσκομμα γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ ὑδροκεφαλισμὸς τῆς πρωτεύουσας. Γιὰ μᾶς Ἑλλὰς και Ἀθήνα συνταντίζονται. Μετὰ πολλὰ χρόνια και πολλὰς φιλόπονας προσπάθειες στὴν Ἀθήνα κάτι γίνεται τέλος πάντων. Μία ἀρκετὴ σοβαρὴ, μίαν ἀξιόλογη κίνησι. Οἱ λογ. τέχνες μποροῦν νὰ ἐργάζονται ἤσυχα. Οἱ διάφορες λογοτεχνικὲς συντροφίαις κι' ὀμάδες μποροῦν νὰ κινουῦνται ἐλεύθερα και νὰ βρίσκουν ἀνθρώπους πὺν νὰ τοὺς βοηθοῦν. Ὑπάρχει τώρα πιά και μίαν καλὴ παράδοσιν. Εἶναι βέβαια φυσικὸ κι' αὐτὸ συμβαίνει σχεδὸν σ' ὅλα τὰ κράτη, ἡ πρωτεύουσα νὰ βρῖσκεται στὴν ἐμπροσθοφυλακὴ, ν' ἀνοίγῃ τὸ δρόμο, νὰ κινεῖται ἀνετώτερα. Εἶναι φυσικὸ ἡ Ἀθήνα μας νὰ εἶναι τὸ κέντρο καθ' πνευματικῆς και καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεως, ἀλλὰ τὸ νὰ πνίγῃ, νὰ ἀπορροφᾷ κάθε ζωτικὸ στοιχεῖο τῆς ἐπαρχίας, αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Αὐτὴ ἡ κατάστασις ἔρη-

μόνοι τὴν περιφέρεια καὶ σπρώχνει κάθε ἄνθρωπο πὸ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνέβῃ λίγο ψηλότερα καὶ νὰ βρῆ κάτι ἀνώτερο, ν' ἀφήσῃ τὴν ἐπαρχία, νὰ φύγῃ ἀπ' τὰ μικρὰ κέντρα πὸ δὲν ἔχουν νὰ τοῦ δώσουν τίποτα καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ πάῃ στὴν Ἀθήνα. Κατάντησε στὴν Ἑλλάδα κάθε ἐπιστήμονας, κάθε ὑπάλληλος, κάθε ἄνθρωπος πὸ δὲν κατορθώνει μιὰ μέρα νὰ πάῃ νὰ ἐγκατασταθῆ στὴν πρωτεύουσα, νὰ θεωρῆται σὰν ἀποτυχημένος στὴ ζωὴ. Οἱ συνέπειες καὶ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα εἶναι καταφανῆ. Κ' ἡ ἐπαρχία διαρκῶς ἐρημώνεται καὶ καταρρέει.

Κι' ὄχι μόνο κάθε κινουόγια προσπάθεια εἶναι γενικὰ καταδικασμένη, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπάρχον ὑλικὸν καθημερινῶς παραμελεῖται περισσότερο καὶ καταστρέφεται. Πόσα οἰκογενειακὰ καὶ μοναστηριακὰ ἀρχεῖα, πόσο λαογραφικὸ ὑλικό, πόσες ἱστορικὲς πληροφορίες σκορπίζονται καὶ χάνονται. Ἄπειρα παραδείγματα θὰ μπορούσα νὰ φέρω. Ἄν στίς ἐπαρχίες γίνονταν κάποια σοβαρὰ κίνησι, ἂν οἱ ἄνθρωποι τοὺς μάθαιναν ν' ἀγαποῦν καὶ νὰ φροντίζουσαν γιὰ τὰ γράμματα, θὰ σώζονταν πολλὰ πράγματα.

Ἐλειψαν ὅμως στὴν ἐπαρχία καθ' ὅλοκληρίαν οἱ προσπάθειες γιὰ καλλιτέρευσιν; Ὁχι, βέβαια. Διαρκῶς, ἀκούραστα ἐργάζονται μερικοί. Προσπαθοῦν μὲ μόχθο νὰ σχηματίσουν μικροὺς ὁμίλους, ζητοῦν νὰ οργανώσουν συγκεντρώσεις, θέλουν νὰ παρουσιασθοῦν μὲ τὸν τύπο τους. Πόσα περιοδικὰ, μικροσκοπικὰ ἢ ἀξιόλογα, δὲν ἀναφάνηκαν καὶ δὲν ἀναφαίνονται κατὰ καιροὺς στίς ἐπαρχίες. Πόσες φωνὲς δὲν σηκώθηκαν γιὰ νὰ διεκδικήσουν μιὰ κάποια ἀνεξαρτησία, ἓνα δικαίωμα ζωῆς καὶ δράσεως! Πόσοι νέοι γεμάτοι καλὴ θέλησι, δὲ ζήτησαν ν' ἀπαλλαγθοῦν ἀπ' τὰ δεσμὰ πὸ τοὺς δένουν, ἀπ' τὴν πνιγηρὴ ἀτιμωσία πὸ τοὺς περικυκλῶναι! Τίς περισσότερες φορὲς ὅμως τὸ περιβάλλον τοὺς νικᾷ. Κι' ἔτσι οἱ περισσότεροι μὲ τὸν καιρὸ χάνονται, λησμονοῦν καὶ λημονιοῦνται. Οἱ ἄλλοι, οἱ πιὸ δυνατοὶ καὶ ποφασισμένοι, ἀφίουν σὰν μπορέσουν ἢν ἐπαρχία καὶ πάνε στὴν Ἀθήνα. Ἄλλὰ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ πρόβλημα δὲν λύνεται, κι' οὔτε θὰ λυθῆ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πολλὰς φορὲς φταῖνε κι' οἱ νέοι. Δὲν ξέρουσαν πῶς νὰ ἐργασθοῦν. Νομίζουσαν ὅτι πρέπει νὰ μιμηθοῦν τὴν πρωτεύουσα. Καὶ τὰ ἔργα τους κι' ἡ δράσις τους καταντοῦν ἀσχημὲς ἀπομιμήσεις τῆς Ἀθήνας. Ἡ ἐπαρχία ἂν θέλῃ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ μιὰ ἀτομικότητα, πρέπει νὰ στραφῆ στὸν ἑαυτὸ της, στὸ περιβάλλον της στίς δυναμικότητές της πὸ εὐτυχῶς δὲν τῆς λείπουσαν. Πρέπει νὰ μᾶς δώσῃ ὅτι εἶναι δικό της, ἄλλως θὰ πέσῃ, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ κρατηθῆ, ὅπως δὲ μπόρεσαν νὰ ζήσουν καὶ νὰ εὐδοκιμήσουν σχολές ἢ λογοτέχνες, πὸ λησμονῶντας τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα, προσπάθησαν νὰ ἀπομιμηθοῦν καὶ νὰ φέρουσαν στὴν Ἑλλάδα ἔθιμα καὶ τάσεις ξένων κοινωνιῶν καὶ ἄλλων τόπων.

Ἐπάρχουσαν ὅμως καὶ μερικὲς ἐξαιρέσεις πὸ θῆταν ἀδικία νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς. Ἀρχεῖτες προσπάθειες, ἀξιεπαίνες κερδίζουσαν δρόμο σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ σημείωσαν σημαντικοὺς σταθμούς. Ἄς ἐλπίσωμεν κι' ἄς εὐχηθῶμεν οἱ προσπάθειες νὰ ριζοβολήσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν πάντοτε σ' εὐρύτερο κύκλο.

* *

Αὐτὰ περίπου ἔγραφα πρὸ ὀλίγου χρόνου καὶ νομίζω ὅτι δύνανται νὰ ἰσχύουσαν καὶ σήμερα. Τώρα μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τὰ τόσα δεινὰ πὸ ἐπεσώρευσε εἰς τὴν πατρίδα μας, ἡ ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς ἐξυψώσεως τοῦ λαοῦ μας, εἰς ὅλας τὰς περιφερείας τῆς χώρας, εἶναι περισσότερο ἐπιτακτικὴ. Αὐτὴ μόνον θὰ δώσῃ τὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀναδημιουργίαν τῆς ζωῆς μας, αὐτὴ θὰ προσφέρῃ καὶ θὰ γεννήσῃ εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων τὸν ἐνθουσιασμόν, τὴν αἰσιοδοξίαν, τὴν ἀγάπην διὰ μιὰν καλύτεραν αὐρίον.

Ὅσοι ἀγαποῦσαν ἀνυπόκριτα τὸν τόπον μας καὶ πιστεύουσαν εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις τῆς φυλῆς μας, τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν πρέπει νὰ ἐργασθοῦσαν διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας αὐτῆς, ἡ ὁποία ὅπως εἰς τὰ περασμένα πρέπει νὰ γίνῃ καὶ πάλιν τὸ κέντρον μιᾶς ἀνωτέρας πνευματικῆς

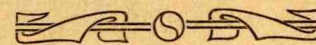
ἐκδηλώσεως. Ἡ πίστις αὐτὴ ἄς θεωρήσῃν κάθε ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ ἄς γίνῃ ἡ μόνη σκέψις καὶ ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ζωῆς μας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἀνατείλῃ μιὰν ἡμέραν καὶ πάλιν ὁ φάρος τοῦ πολιτισμοῦ, πὸ θὰ λάμψῃ καὶ θὰ φωτίσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ὅπως πάντοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔτσι καὶ τώρα μόνον ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἠθικοῦ κόσμου θὰ δυνηθῆ νὰ σώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν σημερινὴν κρίσιν καὶ τραγικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει φθάσει καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡρεμίαν, τὴν τάξιν, τὴν εἰρήνην.

Ἄλλὰ θὰ χρειασθοῦσαν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ ἐντατικὴ ἐργασία καὶ ὑπεράνθρωποι κόποι. Θὰ χρειασθῆ ἔν πρώτοις νὰ ἐπανεύρωμεν τὴν Ἑλλάδα μὲ τίς ἀρετές της, τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ἰσορροπίαν της. Πρέπει νὰ εὐρωμεν τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἀπαλλαγθῶ-

μεν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πὸ ἔχουσαν διαφθείρη καὶ συσκοτίσῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ σώζεται ἀκόμη ἀγνὸ καὶ ἀνέπαφον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία περικλείει ἀμύθητους πνευματικοὺς θησαυροὺς πὸ πρέπει σιγὰ-σιγὰ νὰ συνειδητοποιήσῃ καὶ προσφέρῃ ὡς τὴν πολυτιμότεραν συμβολὴν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν τῆς πνευματικῆς ἀφυπνίσεως τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς εὐρύτερας συμμετοχῆς της εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς χώρας μας ἔταξε ὡς κύριον σκοπὸν τὸ νέον περιοδικὸν πὸ βλέπει σήμερα διὰ πρώτην φορὰν τὸ φῶς. Ἡ κατανόησις αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ ἀποτελεῖ ἤδη ἓνα μεγάλο βῆμα. Εὐχομαί νὰ κατορθώσῃ νὰ δῆ γρήγορα πλουσίους καὶ εὐοίωτους τοὺς καρπούς.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ

Καθηγ. Νεοελ. Λογοτεχνίας
στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Ἡ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

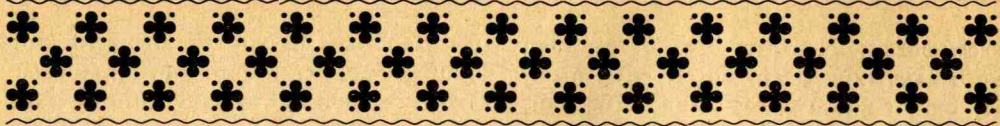
Νεράϊδα οὐρανόπεπλη στὰ νέφη σκαρφαλώνει.
Βάγιο καὶ σμύρτα στὰ μαλλιά, λαμπρὰ στὰ χέρια τόξα.
Ζεφύροδεξιά της Ἄγγελοι, μπρός της στρωμένα τῆστρα.
— Ποιὰ εἶναι; λέν οἱ οὐρανοί.
— Τοῦ Ἡλιοῦ τὸ σπέρμα ἢ Δόξα!

Ἡ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΔΡΥΟΠΑ

Εἶσαι ἢ γῆ κι' ὁ οὐρανός, ὁ Ἡλιος κι' ἡ Ἑλπίδα.
Κι' ὅλα σου λάμπον ρυθμικά, ὅπως σὲ πρωτοεῖδα
κόρη τοῦ Δρύοπα. Στίχοι καὶ ἄστρα τὰ προικιά σου.
Ἀνατολὴ τὰ μάτια σου, Ἑλλάδα ἢ καρδιά σου.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπαρχία μαζί με τὴν ὑπόλοιπη ἄνοδο τοῦ πνευματικοῦ ἐπίπεδου τῆς χώρας μας, εἶχε σημειώσῃ ἕναν τόνον προόδου ἀξιοσημείωτο, καὶ ἀκόμη πιὸ πέρα, εἶχε παρουσιάσῃ μιὰν ὁμοίμορφη ἰδιορρυθμία, ζητώντας μόνη τῆς νὰ ἀνορθωθεῖ πνευματικά, νὰ δημιουργήσῃ ἕνα δικό της πνευματικὸ κόσμον, ἀνεξάρτητον μετὰ τὴν πνευματικὴ κατάστασιν τῆς πρωτεύουσας καὶ κάποτε ἐναντία σ' ἐκείνη.

Εἶχε κι' ὅλας ὁλόκληρον τὸ ζήτημα τῆς πνευματικότητος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας πάρει ἕνα δρόμον ζωτάνιας καὶ ἀκμῆς. Νέοι γιομάτοι θέλησιν, ψυχικὴ ὑγεία καὶ χαρὰ, ἄνθρωποι μετὰ πνεῦμα καὶ λογοτεχνικὸ ἔργον, ἄλλοι ξεκινούσαν, ἄλλοι διηύθυναν καὶ ἄλλοι προσχωροῦσαν σ' ἕνα ζύπνημα πνευματικόν, σ' ἕνα ἀλλάλαγμὸν ἀπὸ ἀνώτερη ζωτικότητα, πού ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ μιὰ ἐπαρχιακὴ Ἑλλάδα μετὰ ἀτομικὴ πνευματικὴ δράσιν, μετὰ αὐτόχθονη πνευματικὴ ζωή.

Ἡ ὅλη πορεία τῆς ἀνάπτυξης μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς σοβαρῆς κι' ἐντονῆς στὴν ἐπαρχία εἶχε πάρει ἕνα ἀέρα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγιότητος, πού ὑποσχόντανε πέρα πολλὰ γιὰ τὴν ἑλληνικὴν πνευματικὴν ζωήν, πού στὴ χώρα μας ἐντοπίζει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς τελείως μεταξὺ μας, γύρα-γύρα σὲ μᾶς καὶ σὲ μᾶς, ὡς τὰ βόρρεια-ἀνατολικά κράσπεδα τῆς πλατείας Συντάγματος καὶ τοῦ φιλικοῦ μας ἀνθρώπινου κύκλου.

Βέβαια τὸ ὅλον ζήτημα παρουσίασε μιὰ πλευρὰ ἀκαταστάσιας

κι' ἐπιπολαιότητος. Ἀκρότητες παρουσιάστηκαν, καυγάδες πού ἄγγιζαν τὰ προσωπικά μας καὶ ἕνας τόνος ἐχθρότητος πού παραστράτιζε τὸ ζήτημα ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμον, σημείωσε συχνὰ τὴν παρουσίαν του. Δὲν ἔφταιγαν ὅμως οἱ ἄγωνες, δὲν φταίγαμε ἐμεῖς. Ἀναμίχτηκαν πρόσωπα, βαρυνόμενα μετὰ ἀκάθαρτον πνευματικὸν παρελθόν, πρόσωπα ἀναρμόδια, ἀντιπνευματικά, πού δὲν εἴξεραν τίποτα ἀπὸ τὴν ἔχτασιν, τὸ δράμα καὶ τὸ σκληρὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαρχίας μας. Πῆραν μέρος στὸ ζήτημα ἄνθρωποι ξένοι πρὸς ὅλους ἐμᾶς, ἀπὸ ἀντίδρασιν, ἀπὸ κακία κι' ἀπὸ παρανόμησιν, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν καὶ ἀτομικὰς τούς φιλοδοξίας καὶ σκοπιμότητες. Ὅμως, ὄχι μόνον δὲν ἀναχαιτίστηκε σὲ τίποτα τὸ νέο αὐτὸ κύμα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ μας στὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον, μὰ ἴσα-ἴσα ὠφελήθηκε, φούντωνε σὲ κάθε ἀντίδρασιν καὶ μεγάλωσε τόσο, ὥστε νὰ εἶναι πιὰ ἔτοιμον καὶ φωτισμένον γιὰ τὴν ἐπικείμενη αὐριανὴν μεγαλειώδη προέχτασίν του. Ὅλες οἱ πνευματικὲς προσπάθειες πού ἔγιναν στὴν ἐπαρχία σήκωσαν πολὺ ψηλὰ τὸ πνευματικὸν φρόνημα ὅλων μας. Οἱ φιλολογικὲς σελίδες τῶν τοπικῶν ἐφημερίδων, οἱ πνευματικοὶ σύλλογοι πού ἰδρύονται, οἱ διαλέξεις πού ὀργανώθηκαν καὶ παρήλασαν ἀπ' αὐτὰς οἱ καλλίτεροι ἐπαρχιώτες καὶ μερικοὶ ἀπὸ τούς γνωστότερους πρωτευουσιάνους, πού ὡς τότε δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀντίληψιν τῆς καθαρῆς αὐρας πού ἔπνεε λίγο μόλις ὄξω ἀπὸ

τὸ τέλμα τῆς πνευματικῆς Ἀθήνας, ἢ δράσιν ἢ πνευματικὴν, ἢ βιβλιοφιλίαν καὶ τὰ σοβαρὰ περιοδικὰ πού πουλιόντουσαν ἀθρόα (200 Νεοελληνικὰ Γράμματα τὴν βδομάδα ξοδεύαν τὰ Τρίκκαλα μετὰ 20 χιλιάδες πληθυσμὸν καὶ 1200 φύλλα τῆς φιλολογικῆς «Καθημερινῆς» γιὰ νὰ πιάσω ἕνα μόνον παράδειγμα) ὅλα ἔδωσαν μιὰ γενικὴ ἄνοδον στὴν πνευματικότητά μας. Ὅταν στὰ 1937 περιώδεψα τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν κλπ. μετὰ διαλέξεις, τὰ ἐπαρχιακὰ μας κέντρα δὲν εἶχαν γνωρίσει ἀκόμα τὴν τιμὴν κανενὸς γνωστοῦ φιλολογικοῦ ὀνόματος. Κατόπι δὲν ἔμεινε

σχεδὸν κανένας ἀπὸ τούς ζωτικότερους νὰ μὴν ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί μετὰ τὰ καλλίτερα παιδιὰ τῆς, καὶ σήμερον ἀκόμα, πού φάνηκε εἰς τὴν πρωτεύουσαν μιὰ ζωτικότητα γενικὴ καὶ κυκλοφορία σοβαρῶν βιβλίων, ὀφείλεται, στὸ μεγαλύτερον μέρος, στὴν συγκέντρωσιν στὴν Ἀθήναν τοῦ καλλίτερου ἐπαρχιακοῦ στοιχείου.

Ἡ πνευματικὴ λοιπὸν ἐπαρχία ἀναπνέει πιὸ πολὺ ζωντανά. Καὶ ὅς εἴμαστε ὅλοι ἔτοιμοι γιὰ αὐριον πού θὰ κοπάσῃ ὁ σάλος τοῦ πολέμου.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

EDGAR ALLAN POE

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Σ' εἶδα στοῦ γάμου τὴν γιορτὴν
Τὰ μάγουλά σου ρόδα
νωπὰ θαμμένα ἀπ' τὴν ντροπὴν
κι' ἀλλάγητα τὰ χεῖλη.
Ἀπ' τοῦ Ὑμέναιου—ἢ αἴθουσα—
τὰ κρῖνα ἔβλεπον εὐώδη
κι' εὐτυχισμένη—σ' ἔβλεπον—
νύμφη γνωστὴ καὶ φίλοι.

Σὰν τῆς γιορτῆς ἀπόριγμα ριμένον
στὴν γωνίαν καθόμουν
σὰ νὰς θάνατος νὰ πέραγε
μπροστά μου καὶ μόνον
φῶς στὴν ἀφεγγὴ πού μ' ἐπνιγε
ἀγωνία μιὰ σπῖθα ἀπὸ τὸ μάτι σου
χωροῦσε στὴν καρδιά μου.

Αἰδημοσύνης ἐπαθλο τὸ πυρωμένο
χρῶμα ἦταν τῆς σάρκας
μὲς μὰ στὰ δικά μου στήθια
—στὴν τραγικὴ πανήγυρην πού
μοῦδεσε τὸ στόμα—
πουλὶ πουργοῦραγε ἢ ψυχὴ
σὲ ματωμένα δίχτυα.

Πνιγμένος σ' ὄργον τοῦ θυμοῦ,
στοῦ μίσου; τὴν μανίαν
βουβῆς, χλωμῆς ἐλούφαζα
στὸ μαῦρον Γολγοθᾶ μου
τὴν φαρμακικὴν χορταίνοντας—
ὦ! πλέρια τυραννία!—
πού στάλαζε τὴν ἀβυσσον
στὴν δυσμικὴν καρδιά μου.

Τὴν μέραν τὴν ἀξέχαστην,
πού μούφερε τὸ κλάμα
κι' εἶχεν ἢ μοῖρα τὸ λυγμὸν
τοῦ πόνου συντονίσει
θλιμμένος κλόβον ἢ χαρὰ,
παράσταινε τὸ δράμα
πού τοῦχεν ὁ Ὑμέναιος
τὸν πρόλογον ἀρχινίσει ...

Μετάφραση: ΠΕΤΡΟΣ ΟΛΓΜΠΙΟΣ

(Ἀπόδοσιν ἀπὸ τὸ «Song» τῆς Ἀμερικανικῆς ἔκδοσης τῶν «Ἀπάντων» τοῦ ποιητοῦ).

Η ΠΑΡΑΜΥΘΕΝΙΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ηθελα να φύγω! Γιατί; Φαίνεται πως το αίτημα της φυγής είτανε ξμφυτο σέ μένα. Τό περιβάλλον τής επαρχίας μ' έσφιγγε στο λαιμό σάν μιá θηλιά και μ' έκανε ν' άπνέω με δυσκολία. "Ηθελα να φύγω μακρυνά, μακρυνά από τόν τόπο πού με είχε ποτίσει πίκρες. Κι' όνειρευόμουν πολιτείες παραμυθένιες με πλοῦτο πολύ πού να τρέχει στους δρόμους των μέλι και γάλα.

"Ετσι ξεκίνησα για μιá τέτοια παραμυθένια, όπως τήν φανταζόμουν πολιτεία, τήν Αθήνα, δώ κι' είκοσι χρόνια. Κι' είταν ένα ξεκίνημα πικρό και θλιβερό γεμάτο από άμφιβολίες πού βασάνιζαν και μένα και τή μητέρα μου, γιατί άκόμη δέν είχα εξασφαλίσει ένα μέλλον. Τραβοῦσα στο άγνωστο μ' ένα κρυφό φόβο πού φρόντιζα να τόν κρύβω. "Εδειχνα όμως στους άλλους πως είχα θάρρος άρκετό στη μάνα μου πού έκλαιγε μέρα και νύχτα, στίς αδερφές μου, στίους γαμπρούς μου, στίους συγγενείς μου.

—Θά φύγω! τούς έλεγα. Θά πάω να ζήσω. "Οπως και τόσοι άλλοι ξφυγαν. Από μικροί ξεκίνησαν και κείνοι. Γιατί να καθήσω εδω πέρα;

"Ο ένας γαμπρός μου, χοντρομπακάλης τότε, πού είχε ξεκινήσει από μπακαλόγατος, τούς απέλιζε όλους με τίς πιό άπαισιόδοξες προβλέψεις.

—Πού θά πās Δημητράκη; έλεγε. Θά χαθείς παιδί μου. Ξαίρεις τί είναι ή Αθήνα πού θέλεις να πās; "Ενα πλατύ ποτάμι πού πνίγει εκείνον πού δέν ξαίρει να τó περάσει.

—Η Αθήνα; έλεγε κι' ο δεύτερος γαμπρός μου, πού είχε σπαταλήσει τρα-

κόσα χιλιάρικα για να σπονδάσει δικηγόρος και τώρα έκανε τó δικολάβο. "Η Αθήνα θέλει χιλιάρικα «άφ' ένός» και ύποστήριξη «άφ' έτέρου». "Αλλιώς Δημητράκη μπορείς να πάρεις τόν κατήφορο και να κατακυλήσης στόν κακό δρόμο. Κι' έλεγε κι' άλλα πολλά τονίζοντας τó «άφ' ένός» και τó «άφ' έτέρου» σέ κάθε του κουβέντα.

—"Ο,τι κι' αν είναι ή Αθήνα σας, εγώ θά πάω, έλεγα μ' αυτοπεποίθηση και θάρρος. "Εχω όρεξη να σπονδάσω και θά δουλέψω γι' αυτό, σ' οποιαδήποτε δουλειά κι' αυτό νομίζω πως είναι κάτι. Κι' έπειτα τί είναι ή Αθήνα σας; Κανένα θεριό να με φάει; Θά παλαίψω σκληρά με τή ζωή, στήθος με στήθος! "Οποιος ξαίρει να πολεμά με παλληκαριά ποτέ δέν παθαίνει πανωλεθρίες.

Τάλεγα όμως αυτά για να δώσω κουράγιο στη μάνα μου και να παρηγοηθώ μονάχος. Γιατί ήξαιρα πως στήν Αθήνα δέν είχα ούτε μαρμαράδες ούτε ύποστήριξη. Και τά εφόδια μου για τή ζωή είταν ένα άπολυτήριο άπ' τó γυμνάσιο και πεντακόσιες δραχμές στο κεμέρι.

"Αρχισε τότε μεταξύ τους μιá συζήτηση και οι γαμπροί μου είσαν τής γνώμης να καθίσω στήν επαρχία. Να βρω καμμιá δουλειά σέ κανένα «χοντρομπακάλικό» ή σέ κανένα «παραγγελιοδοχικό γραφείο». Να παίρνω καμμιá τρακοσαριά δραχμές στήν αρχή κι' έτσι σιγά σιγά να δημιουργηθώ μονάχος άποῦ δέν μπορούσα να σπονδάσω

—Θά φύγω! είπα μ' άπόφαση. "Οτι κι' αν λέτε σεις δέν τ' άκούω.

"Η μάνα μου έπιασε πάλι τά κλάματα κι' οι αδερφάδες μου τράβηξαν

τους άντρες τους κρυφά άπ' τó μανίκι. Κατάλαβα πως δέν είχαν όρεξη ν' άκούνε τó «παληόπαιδο» πού χαράμιζε τά γραμματα, και πού ζητούσε να μορταρέψει στήν Αθήνα. "Εκείνες είχαν νοικοκυρευτεί καλά. "Ο πατέρας μου είχε φροντίσει να τίς καλοπροικήσει τήν εποχή εκείνη. Τά είχαμε κάνει όλα «λιανά» για τίς προίκες των κοριτσιών. Για μās έμεινε ένα μικρόσπιτο και ο μισθός τού πατέρα.

—Νά κάνεις τó στανρό σου Δημητράκη, μούλεγε ο μακαρίτης, να ζήσω και θά σέ σπονδάσω. Θά σέ κάνω γιατρό, καθηγητή, μηχανικό, δικηγόρο... "Αρκεί να ζήσω.

Θεός σχωρέστον τόν πατέρα μου! Είταν κι' αυτός άπλή καρδιά και καλός νοικοκύρης. Είχε ξεκινήσει κι' αυτός με τó τίποτε, εργάστηκε, μόχτησε και μās άποκατάστησε όσο μπορούσε. Δέν έζησε όμως για να καμαρώσει και μένα. Οι αίματηρές οικονομίες κάποιου κυβερνήτη τής εποχής εκείνης τόν σάρωσαν άπ' τή θέση του και κείνος έσκασε άπ' τó κακό του. Ηεθαίνοντας είπε στίους γαμπρούς μου.

—Τόν Δημητράκη, τó παιδί μου! Να τόν φροντίσετε να μη χαθεί τó παιδί μου!

Κανείς όμως δέν φρόντιζε για μένα. Ούτε ο χοντρομπακάλης ούτε ο δικολάβος. Κλείσανε τ' αυτιά τους στα παρακάλια τής μάνας μου κι' αυτή όταν είδε και άπόειδε μαζεύτηκε στο σπιτάκι της κι' έκλαιγε κλειδωμένη στήν κάμαρά της. "Εγώ τότε τήν παρηγοούσα. "Εκλείνα τ' αυτιά μου και γώ για να μπορέσω να φύγω. Και τής έλεγα πως θά προκόψω και θά τήν βοηθήσω να δει καλά γεράματα και πως θά τήν πάρω μαζί μου στήν Αθήνα. Φανταζόμουν τó μεγάλο δρόμο πού λέγεται ζωή να ξεκινάει άπ' τήν πρωτεύουσα πού τήν είχα πλάσει με τή φαντασία μου σά μιá παραμυθένια και μαγευμένη πολιτεία.

* *

"Ετσι με τά πολλά δέχτηκε ή μάνα μου να μ' άφήσει να πάω στήν Αθήνα. Κι' ήρθε μαζί μου ένα χειμωνιάτικο πρωινό να με ξεπροβοδίσει. Είταν άκό-

μη νύχτα και τά φώτα τού σταθμού άπ' τά τσιγάρα και τήν πρωινή καταχνιά έμοιαζαν σά να νύστιάσουν. "Επιβάτες έφταναν με άμαξάκια κάθε τόσο και με πλούσιες άποσκευές και χάνονταν όλοι μέσ' τήν κοιλιά τού τραίνου. Τό τραίνο μου φαίνονταν τέρας μυθικό πού χώνευε λογής λογής κόσμο. "Η μητέρα μου ήρθε κοντά μου στο διαμέρισμα και διάλεξε ή ίδια τή θέση πού έπρεπε να καθίσω. Είταν κοντά στο παράθυρο και τά γόνατά μου είταν προφυλαγμένα από τά ρεύματα πού θά σχηματίζε τó βαρόνι τής τρίτης θέσης. «Νά μην κουνώνεις και να μην ζαλίζεσαι, παιδάκι μου» μού είπε και καθίσε κοντά μου. Μόνο όταν έχτύπησε αναχώρηση κατέβηκε και στάθηκε σ' ένα στίλο με δάκρυα κι' αναφυλλητό κουνώντας πάντα τó χέρι Γύρισα τó πρόσωπό μου άλλοῦ. "Ενας κόμπος ανέβηκε στο λαιμό μου και φρακάρισε τó λαρύγγι μου και δυό χοντροδάκρυα κύλισαν άπ' τίς ματόβρουσές μου.

* *

Για κάμποση ώρα κντιούσα έξω άπ' τó παράθυρο για να διώξω τήν παρουσία τής μάνας μου πού πρόβαλλε πάντα στα μάτια μου, πλάι στο στίλο κουνώντας τó χέρι. Πρώτη φορά έφενγα τόσο μακρυνά άπ' τó σπίτι μου κι' αυτό μούφερε στήν καρδιά ένα βάρος. Τό βάρος πού φέρνει πάντα ο πρώτος χωρισμός μας. Και μετάνιωσα για μιá στιγμή, πού άφησα τó σπίτι μου και τή μάνα μου μονάχη. Συνήρθα όμως γρήγορα. Κι' άπολυτρώθηκα άμέσως άπ' αυτή τή σκέψη. Πρέπει να κόβει κανείς κάθε δεσμό πού τόν συνδέει με τó παρελθόν για να μπορέσει να προχωρήσει πρὸς τó μέλλον.

Στό διαμέρισμά μου οι συνταξιδιώτες μου μιλούσαν ζωηρά για διάφορα πράγματα. Είχανε κι' όλας γνωριστεί μεταξύ τους όπως συμβαίνει στα ταξίδια. Και τó είχαμ ρίξει στή πολιτική συζήτηση, τó αιώνιο μικρόβιο πού έχει μολιάσει τόν οργανισμό μας. Πολιτική ρουτίνα θά πείς. Και γώ δέν χώνευα τήν πολιτική γιατί τήν εύρισα πηγή κάθε κακίας.

Ρουφήχτηκα λοιπόν στις σκέψεις μου, σκέψεις που έκανα ανάλογα με τις έντυπώσεις που έπαιρνα, βλέποντας έξω τα τοπία να χορεύουν στη φευγάλα του τραιίνου. Κι' έβλεπα στα διάφορα βουνά όλη τη φιλοπονία του Έλληνα χωριάτη. Και στα πιό άγωνα βουνά είχαν δημιουργήσει «έστιες παραγωγής» μαζεύνοντας με τα νύχια λίγο χῶμα. Το στέριωναν αυτό το χῶμα με κάτι ξερολιθιές για να μη το παρασέρονουν οι βροχές του χειμῶνα και το έσπερναν σιτάρι ή κριθάρι. Κι' έτσι τα πεζούλια αυτά καθώς το ένα ανέβαινε πάνω στο άλλο κλιμακωτά έμοιαζαν με κλίμακα 'Ιακῶβ που ανέβαινε ή προκοπή των γεωργῶν για να φτάσει στα ὄρια της δημιουργίας. Κι' έλεγα τότε μέσα μου σαν έβλεπα όλα αυτά γύρω. «Γιατί θέλουν ὄλοι αυτοί οι πολιτικάντηδες να παίζουε στη ράχη αυτού του λαού που μοχθεί τόσο πολύ και το περισσότερο υποφέρει; Γιατί δὲν τὸν αφήνουν ήσυχο στα έργα του τα ειρηνικά για να μπορέσει να εκπληρώσει τέλεια τὸν προορισμό του;»

Κουράστηκα κοιτάζοντας κι' έπεσα πάλι στη γωνιά μου. Τὴν κούρασή μου τη μεγάλωνε και ή αγωνία του πότε θα φτάσω στην Αθήνα. "Ηθελα μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ν' αντικρύσω τὴν παραμυθένια πολιτεία μου πὸν νόμιζα, πὸς στους δρόμους της θα τρέχει μέλι και γάλα.

* *

Στὴν Αθήνα με περίμενε ὁ ξάδερφός μου ὁ Γρηγόρης πὸν εἶταν νυχτοφύλακας στα γραφεία κάποιας μεγάλης εταιρείας στην ὁδὸ Σοφοκλέους. Τὸν ἀνακάλυψα με δυσκολία μέσα σὲ κείνο τὸ ἀνθρώπινο ρεῦμα πὸν ξεχύθηκε στη πλατ-φόρμ, σὴν ἄνοιξαν τὴς πόρτες για να βρεῖ καθέννας τὸς δικὸς του. Με δέχτηκε και με φιλοξένησε στα γραφεία τῆς εταιρείας. Πήγαμε με τὰ πόδια ὡς εκεί. Τὰ λίγα πράγματα πὸν κουβαλοῦσα μαζί μου τὰ σήκωνε σὸ χέρι. Εἶταν βράδυ και ὥρα πὸν ή κίνησις τῆς Αθήνας βρισκόταν σὸ ζενίθ της. Κοίταζα δεξιά και ἀριστερά για να χοριάσω τὴν ἀλήθεια πὸν ζοῦσα. Βρισκόμουν στην Αθήνα! Στὴν παραμυθένια πολιτεία πὸν εἶχα πλάσει στη παιδική μου φαν-

τασία. Κι' ὄλα μου φαίνονται μαγικά και ὠραία! Οἱ μεγάλες οἰκοδομές, τὰ τράμ, τ' αὐτοκίνητα, οἱ φωτεινὲς ρεκλάμες, τὰ πλήθος! "Ὡς και ὁ χτύπος πὸν ἄφηναν τὰ πέταλλα τῶν ἀλόγων στην ἄσφαλτο, κι' αὐτὸ μου φαινόταν ξωτικό και ὠραίο. "Ο φόβος ἄρχισε να μεγαλώνει περισσότερο κι' ὁ ξάδερφός μου φαινόταν ήρωας στα μάτια μου πὸν ήξαιρε να με πιλοτάρει μέσα σὲ κείνο τὸ πλήθος τῶν ἀνθρώπων, τῶν δρόμων και τῶν κτιρίων.

Σὰν φτάσαμε στα γραφεία τῆς εταιρείας μπήκαμε σὸ πιό μεγάλο και πλούσιο γραφεῖο. "Ἰσως να εἶταν τὸ γραφεῖο του Διευθυντῆ γιατί εἶταν πολυτελέστατο και εἶχε τὸς πιό πλούσιους καναπέδες. "Ο ξάδερφός μου μούδειξε ἕναν ἀπ' αὐτὸς και μούπε να πέσω να κοιμηθῶ γιατί θα ῥχόταν πρῶι να με ξυπνήσει.

Ποῦ ὅμως να πάει ὕπνος σὲ μένα. Τὸ πλούσιο γραφεῖο με εἶχε ὀλότελα καταμαγέψει. Κι' ἄρχισα τότε να ζηλεύω και να μισῶ αὐτὸ τὸν κύριο διευθυντῆ πὸν τὸν φανταζόμουν κοντό, λεπτό, με κοκετίστικη ἔκφραση και με γιαλάκια στα μάτια. Να έχει γκαρσονιέρες πολλές και να δέχεται τὴς γυναῖκες τῶν ὑπαλλήλων του, κοῦρσες, βίλλες και τὰ παρόμοια. Σκέψεις ὀλότελα παιδικὲς και κοντὲς πὸν τὴς θυμᾶμαι και γελῶ ὁ ἴδιος ἀκόμη.

Τάχα να ξεκίνησε κι' αὐτὸς ἀπὸ καμμιὰ ἐπαρχία μακρινή, ὅπως και γῶ, με πεντακόσιες δραχμὲς σὸ κεμέρι; ἀναρωτιόμουν. Και με τέτοιες σκέψεις ἀποκοιμήθηκα κατὰ τὰ ξεμερώματα και ξύπνησα ὕστερ' ἀπ' ἕνα ἐφιαλτικό ὄνειρο πὸν εἶδα.

Εἶδα τάχα πὸς ὁ καναπὲς εἶταν σὴν τὸ μαγικὸ χαλί και με σήκωνε ψηλά στα οὐράνια. Τάχα πὸς εἶχε και μιλιὰ ἀνθρώπινη και μὸν μιλοῦσε. «Βλέπεις; βλέπεις; μούλεγε. Ἐπάνω σὲ μένα ἔχουν καθίσει ἀνθρώποι σπονδαῖοι. Ὑπουργοὶ και πολιτικοί, διπλωμάτες, ἱερωμένοι, κατάσκοποι και κοκότες. Σὺ πὸς τόλμησες κι' ήρθες να ξαπλωθεῖς πάνω μου; Μὴν εἶσαι τάχα τόσο σπονδαῖος σὴν και κείνους; "Οχι! Εἶσαι ἕνα παληόπαιδο πὸν ἔχεις ὄνειρα μεγάλα.

Τώρα θα σου δείξω ἐγὼ να μὴν ξαπλώσεις σὲ καναπέδες πὸν ἔχουν μεγάλη ἀξία...» Και καθώς βρισκόμουν στα μεσοῦρανα μούδωσε μιὰ μ' ἕνα του ἀναποδο γύρισμα και βρέθηκα τάχα σὸ χάος.. "Ευπήξα μιὰ φωνή και ξύπνησα τρομαγμένος. Πρόφτασα κι' εἶδα μιὰ καθαρίστρια να γυρίζει σὲ μένα και να κλείνει κατόπι τὴν πόρτα του γραφείου. Εἶχε ἀκούσει τὴ φωνή μου γιατί σὲ λίγο ήρθε ὁ ξάδερφός μου.

Ντύθηκα γρήγορα και κατεβήκαμε σὸ καφεεντάκι τῆς στοᾶς να πιούμε κάτι.

—"Αντε να ψάξουμε για κανένα ξενοδοχεῖο, μὸν λέει. Και να σου δείξω τὰ πόστια για να καταποιστεῖς και να γυρίζεις μονάχος.

Κατάλαβα πὸς ήθελε να με ξεφορτωθεῖ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα γιατί, ὅπως κατάλαβα, σου εἶναι μεγάλο φόρτωμα ἕνας νεοφερμένος. Σηκωθήκαμε κι' ἀρχίσαμε να ψάξουμε για ξενοδοχεῖο. Εἶσαν πιασμένα ὄλα τὰ ξενοδοχεῖα τῆς μέσης τάξης. Εἶταν ή ἐποχή πὸν ξεμπουκάρει ή ἐπαρχία σύσσωμη στη πρωτεύουσα. Για δουλειά, για σπουδή, γι' ἀρρσεταιια, για τύχη, για γλέντι. "Ὅτιόσο ὅμως κατορθώσαμε και βρήκαμε κάποιιο κρεβάτι σ' ἕνα ἀπ' τὰ παλιὰ ξενοδοχεῖα του σιαθμοῦ Λαυρείου. Εἶταν ἀκάθαρτο και ἐλειινό, ὑποταχτήκαμε ὅμως στην ἀνάγκη. Γυρίσαμε κατόπι στα Χαντεῖα και στην "Ομόνοια και δείχνοντας μου τὴς κεντρικὲς ἀρτηριὲς μου εἶπε ὁ ξάδερφός μου.

—"Αν τύχει και ξεμακραίνεις ἀπὸ δῶ ῥῶτα τὸν πρῶτο πολισιμένο πὸν θα βρῖσκεις μπροστά σου.

Μὲ χαιρέτησε βιαστικά σὴν ἀνθρώπος πὸν βιάζεται και χάθηκε κι' αὐτὸς μέσα σὸ ἀπειρο πλήθος.

Σὰν ἔμεινα μόνος περιπλανήθηκα ἀρκετὲς ὥρες στους δρόμους. Πόσες και γῶ δὲν θυμοῦμαι. Μόνο κατὰ τὸ βράδυ γύρισα και κοιμήθηκα κουρασμένος.

* *

Τὸ ἄλλο πρῶι ξύπνησα κι' εἶμουν μονάχος σὸ δωμάτιο. Κάθισα σὸ κρεβ-

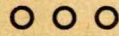
βάτι μου και προσπαθοῦσα να συγκεντρώσω τὴς πρῶτες ἐντυπώσεις μου ἀπ' τὴν Αθήνα. «"Ὅστε αὐτὴ λοιπὸν εἶταν ή Αθήνα μου πὸν εἶχα ὄνειρευθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία μου, για ξωτική και παραμυθένια πολιτεία; "Απὸ δῶ θα ξεκινούσα για τὸ μεγάλο δρόμο τῆς ζωῆς, για τὸ μέλλον; Εἶχα πολὺ ἀπατηθεῖ κι' ἐνοιωθα τρομερὴ ἀπαροήτευση, ἐντὸς μου. Γιατί δὲν εἶδα πούθενά σὲ κανένα δρόμο της να τρέχει ή εὐτυχία. Γιατί πιό ἔξω στις συνοικίες της, πὸν εἶχα τραβηχτεῖ μονάχος, εἶχα δεῖ ὄλη τὴ φτώχεια και τὴν κακομοιριά, πὸν δὲν εἶχα δεῖ ποτέι στη ζωῆ μου. Χαμοκέλλες και ὑπόγεια πλημυρισμένα ὄλα ἀπὸ ἀνθρώπινα ὄντα. Γυναῖκες ξέστηδες και βρωμερές, παιδιὰ ξυπόλητα, κουργιάρικα, κατακίτρινα ἀπ' τὴς ἀρρῶστειες και κοκκαλιάρικα ἀπ' τὴν πείνα. Εἶδα σὸ δημορχειο μπροστά τὴ φτώχεια να στρομῶχεται για δουλειὰ και πίσω ἀπ' τὸ Βαρθάκειο λεγεῶνες ἀπὸ ἀλήτες. Στὴν ἀγορὰ εἶχα δεῖ ἀνθρώπους πὸν μάζευαν σάπια φροῦτα και μαραμένα λαχανικά και κατὰ τὸ Θησεῖο στις σπηλιὲς τῶν λόφων ἀλήτες ὀλόγυμνος σὴν τὰ σκουλήκια». Τί ήταν λοιπὸν ή Αθήνα μου; Εἶταν ἕνα μεγάλο δειγματολόγιο φτώχειας και κακομοιριάς ή εἶταν πηγή πλούτου πὸν οἱ φλέβες της εἶσαν βαθειὰ κρυμένες; Ποῦ εἶχα ῥθεῖ και σὲ ποιὰ τραγική πραγματικότητα εἶχα ξυπνήσει; Πὸς θα μπορούσα ἐγὼ ἕνα παιδι δεκαοχτῶ τότε χρονῶ να προσανατολιστῶ μέσα σὲ κείνο τὸ χάος και να χαράξω ἕνα δικὸ μου δρόμο; Πὸς θα μπορούσα ἐγὼ ν' ἀρχίσω ἕναν σκληρὸ ἀγῶνα πὸν ἄλλοι ἀπὸ μένα πιό πρῖν εἶχαν δοκιμάσει και εἶχαν πέσει.; "Εμοιαζε για μένα ή Αθήνα με μετώπισθεν πὸν βλέπει κανεῖς καλύτερα τ' ἀποτελέσματα τῆς μάχης. Κι' ή μάχη δινόταν στους δρόμους της και στα χτίρια μουγγή και ὑπουλη και τὰ θύματα εἶσαν πολλὰ κι' ἔπρεπε ναῖχει κανεῖς τὰ μάτια του τέσσερα για να τὰ βλέπει. "Επρεπε λοιπὸν και γῶ να ριχτῶ στη μάχη αὐτὴ τὴν ὑπουλη πὸν λέγεται ζωῆ χωρὶς να ξέρω ἂν θα πέσω ή θα περᾶσω νικητῆς πέρα.

Γιὰ μιὰ στιγμή δέιλιασα. Καὶ θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ γαμπροῦ μου τοῦ χοιτρομπακάλη. Εἶπα νὰ γυρίσω πάλι στὸ σπίτι μου καὶ νὰ πιάσω δουλειὰ σὲ κανένα χοιτρομπακάλικο ἢ σὲ κανένα παραγγελιοδοχικὸ γραφεῖο. Θὰ εἶταν ἕνας γυρισμὸς ἄδοξος ποὺ γρήγορα θὰ μ' ἔρριχνε στὴ περιφρόνηση τῶν δικῶν μου καὶ πρὸ παντὸς θὰ τσαλάκωνε τὸν ἐγωισμὸ μου. Οἱ γαμπροὶ μου θὰ λέγανε καθέννας τὸ δικό του. Ὁ χοιτρομπακάλης θὰ γελοῦσε ὥρα πολλή κι' ὁ δικολάβος θ' ἄρχιζε ἐκεῖνα τὰ «ἄφ' ἑνὸς

μὲν» καὶ «τ' ἄφ' ἑτέρου», τοὺς αἰώνιους δικολαβισμοὺς του.

Ἄξαφνα πῆρα, θυμᾶμαι, τὴν ἀπόφασή καὶ πετάχτηκα πάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι. «Θὰ πάω μπροστὰ καὶ θὰ παλαίψω», εἶπα. «Θὰ παλαίψω ἀντιγίκια καὶ τίμα καὶ πιστεύω πὼς θὰ νικήσω». Ντύθηκα γρήγορα καὶ βγήκα ἔξω. Ρίχτηκα μὲ τὰ μοῦτρα στὴ βιοπάλη καὶ παλεύω σιῆθος μὲ σιῆθος, παλληκαρίσια. Εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑΣ ΜΕΡΣΕΔΕΣ

Ἀπὸ τὰ βάρη του χρυσοῦ του αἰῶνα
μιὰν ἀσπίλη ξεπρόβαλεν εικόνα.

Το νησί της πριγκήπισσας Μερσέδες
ολοσκέπαστο μ' ἀσπρους μενεξέδες.

Σαν πελώριο, πλέει, κομμάτι πάγου
μέσα στη μέση τ' ἀνοιχτοῦ πελάγου.

Γύρω τριγύρω σαν υγρὸ φεστὸν
ο ἀκοίμητος αφρὸς τὸ νησί ζώνει.

Σαν τὸ σύγνεφο ἀλλάζει θέση, σχῆμα,
καὶ ταξιδεῦει ἀνάλαφρο στο κύμα.

Δυὸ φίνα χέρια κρατοῦν το τιμόνι
ἡ πριγκηπέσσα τ' οδηγούσε μόνη.

Ὅσοι ἐφυγαν μαζί με κείνη,
ἔχει το κρίμα - τους ἡ θάλασσα ξεπλύνει,

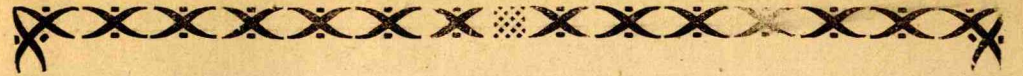
καὶ της εὐρήνης ψέλνουν το τροπάρι
φτερουγούν οι ψυχές - τους, ἀσπροι γλάροι.

Καὶ γω σ' ἕνα ἀνομο λιμάνι περιμένω
το νησί νὰ περάσει το παρθένο,

καὶ νὰ με πάρει, θλιμμένο ταξιδιώτη,
που μια παράξενη βραδιά ἔχασα τὴ νιόνη,

νὰ με βυθίσει μες στο δέος του ἀπείρου
τ' ἀσπρο νησί του κάτασπρου τον ονείρου.

ΡΕΝΑ ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ Σ' ΕΝΑ ΝΕΑΡΟ ΠΟΙΗΤΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Γ. Θ. Κ.

Ἦταν στὰ τέλη τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1902—ποὺ καθόμουν μιὰ ἡμέρα στὸ πάρκο τῆς Στρατιωτικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης—Νόυστατ κάτω ἀπὸ αἰωνόβιες καστανιές καὶ διάβαζα ἕνα βιβλίο. Ἦμουν τόσο ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση, ποὺ δὲν κατάλαβα, πὼς ὁ μοναδικὸς ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς μας, ποὺ ὅτι ἦταν στρατιωτικὸς, ὁ διαβασμένος ἱερωμένος τῆς Ἀκαδημίας μας σεβασμιώτατος Χόρατσεκ ἦρθε κι' ἐκάθισε πλάϊ μου. Ἐπῆρε τὸ βιβλίο, ποὺ διάβαζα, ἀπὸ τὰ χέρια μου, ἐκύτταξε καλὰ τὸν τίτλο στὸ ἐξώφυλλο καὶ ἀργοκίνησε τὸ κεφάλι του δεξιὰ - ἀριστερά... «Ποιήματα τοῦ Ράινερ Μαρία Ρίλκε»: ἐρώτησε στοχαστικά. Ἐφυλλομέτρησε τὸ βιβλίο, διάβασε ἔδω κι' ἐκεῖ κάνα στίχο, ἄφησε τὰ μάτια του νὰ κυττάξουν πέρα - μακρὰ μὲ συλλογὴ καὶ τέλος ξανακίνησε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω: «Ἔτσι λοιπὸν—ὥστε ἔγινε ποιητῆς ὁ εὐέλπις Ρίλκε».

Καὶ τότε μοῦ διηγήθηκε γιὰ τὸ χλωμό, λιγνὸ ἀγόρι, ποὺ οἱ γονεῖς του τὸ εἶχανε στείλει, πρὶν ἀπὸ δεκαπέντε καὶ περσότερα χρόνια, στὴν προπαρασκευαστικὴ Στρατιωτικὴ Σχολὴ στὸ Σάνκι - Παϊλτεν, γιὰ νὰ γίνῃ ἀργότερα ἀξιωματικὸς. Ὁ Χόρατσεκ ἦταν τότε ἐφημέριος τῆς Σχολῆς καὶ θυμόταν πολὺ καλὰ τὸν παλῆδ μαθητὴ του. Τὸν περιέγραφε σὰν ἕναν σιωπηλὸ, στοχαστικὸ κι' ἐξαιρετικὰ προικισμένον ἔφηβο, ποὺ πάντα τοῦ ἄρεσε νὰ κρατιέται παράμερα μόνος του, ποὺ ὑποτασσόταν ὑπομονητικὰ στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐξα-

ναγκασμοὺς, ποὺ διέπουν τὴ ζωὴ τῶν ἐσωτερικῶν μιᾶς στρατιωτικῆς σχολῆς καὶ ποὺ ὕστερα ἀπὸ τέσσερα χρόνια μαθήματα ἐπρόβιβάστηκε καὶ ἐτοποθετήθηκε, μαζί μὲ ἄλλους συμμαθητὲς του, στὴν Ἀνώτερη Στρατιωτικὴ Σχολὴ στὸ Βάϊσκιρχεν τῆς Μοραβίας. Ἐκεῖ, ὡστόσο, φάνηκε καθαρὰ πὼς ἡ κράση τοῦ νέου δὲν ἀντεῖχε στὸ στρατιωτικὸ στάδιο, γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐπῆραν οἱ γονεῖς του ἀπὸ τὴ Σχολὴ καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ συνεχίσει τὰ ἐγκύκλια μαθήματά του σ' ἕνα σχολεῖο τῆς Πράγας ὅπου κατοικοῦσαν. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ὁ Χόρατσεκ δὲν ἤξερε πιά, τί δρόμο εἶχε πάρει ἡ ζωὴ τοῦ μαθητῆ του.

Εὐνόητο εἶναι, ὅτι, ὕστερα ἀπὸ ὄλα αὐτὰ, ποὺ ἔμαθα, ἀμέσως ἀποφάσισα νὰ στείλω τοῦ Ρίλκε τὶς δικές μου ποιητικὲς προσπάθειες, παρακαλώντας τον νὰ μοῦ εἰπῆ τὴ γνώμη του. Δὲν εἶχα ἀκόμη συμπληρώσει τὰ εἴκοσι μου χρόνια καὶ βρισκόμουν κι' ἐγὼ ἀναποφάσιτος μπροστὰ στὸ ἐρώτημα, ἂν θὰ μπορούσα ν' ἀκολουθίσω ὀριστικὰ ἕνα ἐπάγγελμα, ποὺ ἦταν ἕκ διαμέτρου ἀντίθετο πρὸς τὶς κλίσεις μου—κι' ἔτσι ἂν ἦταν ἕνας, ἐνόμιζα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ μὲ νιώσει, αὐτὸς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς συλλογῆς. «Γιὰ δικὴ μου γιορτὴ». (Σημ.: Mir zur Feier, 1899). Καί, χωρὶς σωστὰ νὰ τὸ θέλω, ἔγραψα κι' ἔστειλα, μαζί μὲ τοὺς στίχους μου, μιὰ ἐπιστολή, στὴν ὁποίαν ἔλεγα ὄλα, ποὺ αἰσθανόμουν μέσα μου, ἔτσι ὅπως ποτὲ ὡς τὰ τότε δὲν εἶχα ξανοιχθεῖ σ' ἕναν

ἄνθρωπο.

Πέρασαν πολλές ἐβδομάδες ὡς πού ἦρθε ἡ ἀπάντηση. Ἦταν ἕνας βαριούτσικος φάκελλος, σφραγισμένος μὲ γαλάζιο βουλλοκέρι, μὲ ταχυδρομική σφραγίδα ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ἡ ἐπιγραφή ἔδειχνε ἕνα ὠραῖο, καθαρὸ, σίγουρο γράψιμο, πού εἶχε διατηρηθεῖ καί σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπιστολή, ἀπὸ τὴν πρώτη της μέχρι τὴν τελευταία της γραμμῆ, τὸ ἴδιο κι' ἀπαράλλαχτο. Μὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἄρχισε μιὰ τακτικὴ μου ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ράινερ Μαρία Ρίλκε, πού ἐκράτησεν ὡς τὰ 1908 κι' ἔσταμάτησεν ὕστερα σιγὰ· σιγὰ, γιατί ἡ ζωὴ μ' ἐτράβηξε σὲ δρόμους πού ἀπ' αὐτοὺς ἀκριβῶς ἤθελε νὰ μὲ προφυλάξει ἢ τρυφερῆ, θερμῆ καὶ συγκινητικὴ φροντίδα τοῦ ποιητῆ.

Μ' αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιά σημασία. Σημασία ἔχουν μονάχα οἱ δέκα ἐτοῦτες ἐπιστολές, πού ἔλαβα ἀπὸ τὸν Ρίλκε—κι' ἔχουνε σημασία καὶ γιὰ τὴ γνώση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τοῦ Ράινερ Μαρία Ρίλκε ἀλλὰ καὶ γενικὰ γιὰ ὄλους πού ἀναπτύσσονται κι' ὠριμάζουν καὶ σήμερα κι' αὔριο καὶ πάντα.

Ὅταν μιλάει ἕνας Μεγάλος καὶ Μοναδικός, οἱ μικροὶ νὰ σιωποῦν.

Βερολίνο, Ἰούνιος 1929

Φράντς Ξάβερ Κάππου

* *

Ἡ πρώτη ἐπιστολή

Παρίσι, 17 Φεβρουαρίου 1903.

Ἀξιότιμε κύριε,

Μόλις πρὸ ἡμερῶν ἔλαβα τὴν ἐπιστολή σας καὶ θέλω νὰ σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἀκριβὴ σας ἐμπιστοσύνη. Πολὺ περισσότερο νὰ κάμω δὲν μπορῶ. Δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω γιὰ τοὺς στίχους σας καὶ γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν τεχντροπία τους, γιατί ἡ κριτικὴ διάθεση μου εἶναι κάτι τὸ ἐν-

τελῶς ξένο. Τίποτα δὲν ὑπάρχει, πού νὰ συλλαμβάνη ἕνα ἔργο τέχνης τόσο λίγο ὅσο ἡ κριτικὴ: πάντοτε καταλήγουμε μὲ τὴν κριτικὴ, σὲ λιγώτερο ἢ περισσότερο ἀτυχεῖς παρεξηγήσεις. Δὲν εἶναι τόσο εὐκόλο καὶ ἀπλὸ νὰ συλλάβουμε τὰ πράγματα καὶ νὰ μιλήσουμε γι' αὐτὰ ὅσο θέλουν νὰ μᾶς κάμουν νὰ πιστεύσουμε οἱ πολλοί. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ «γεγονότα» εἶναι ἄρρητα καὶ «γίνονται» μὲς σ' ἕνα χῶρο, πού ποτὲ δὲν τὸν ἐπάτησε μιὰ λέξη, μὰ πιὸ ἄρρητα ἀπ' ὅλα εἶναι τὰ ἔργα τῆς Τέχνης, οἱ μυστικὲς καὶ μυστηριώδεις αὐτὲς ὑπάρξεις, πού ἡ ζωὴ τους διαρκεῖ πέρα ἀπὸ τὴ δική μας, πού σβύνει.

Τώρα, πού ἔκαμα τὴν προκαταβολικὴ αὐτὴ παρατήρηση, μπορῶ ἐτοῦτο ἀκόμη νὰ σᾶς εἰπῶ: οἱ στίχοι σας δὲν ἔχουν ξεχωριστὸ δικό τους τόνο καὶ ρυθμό, παρουσιάζουν ὡστόσο ἕνα σιγανὸ καὶ συγκεκριμένο ξεκίνημα πρὸς κάποιαν ἔκφραση ἰδίας προσωπικότητας. Σαφέστερα ἀπὸ ἄλλοῦ εἶχα τὸ αἶσθημα αὐτὸ διαβάζοντας τὸ τελευταῖο ποίημα: «Ἡ ψυχὴ μου». Σ' αὐτὸ φαίνεται πράγματι νὰ ζητᾶται μιὰ ξεχωριστὴ δική σας προσωπικὴ διάθεση νὰ βρῆ δική της ἔκφραση καὶ δικό της τρόπο. Καί σ' ἕνα ἄλλο ὠραῖο ποίημα—«Στὸν Λεοπάρδι»—ὠριμάζει ἴσως ἕνα εἶδος συγγένειας μ' αὐτὸν τὸν Τρανὸ καὶ Μοναχικό. Ὅλα αὐτὰ ἐν τούτοις τὰ ποιήματα δὲν παρουσιάζουν τίποτα τὸ ξεχωριστὸ καὶ ἰδιαίτερα δικό σας, τίποτα τὸ αὐτοτελές: οὔτε καὶ τὸ τελευταῖο, οὔτε καὶ τὸ ποίημα γιὰ τὸν Λεοπάρδι. Ἡ εὐγενικὴ ἐπιστολή σας, πού τὰ συνάδευε, μου ἐξηγεῖ, ἀλήθεια, κάμποσες ἐλλείψεις, πού αἰσθανόμουν ὅταν ἐδιάβαζα τοὺς στίχους σας μὰ πού δὲν μποροῦσα νὰ τοὺς δώσω ρητὸ χαρακτηρισμό.

Μὲ ρωτᾶτε, ἂν οἱ στίχοι σας εἶναι καλοί. Μὲ ρωτᾶτε ἐμένα. Κι'

ἀσφαλῶς ἔχετε κι' ἄλλους ρωτή-σει πρωτίτερα. Τοὺς στέλνετε σὲ περιοδικὰ. Τοὺς συγκρίνετε μ' ἄλλα ποιήματα καὶ ἀνησυχεῖτε ὅταν ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος ἀρχισυντάκτης δὲν δέχεται τὶς ποιητικὲς σας αὐτὲς προσπάθειες. Λοιπὸν—(ἀφοῦ μου ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς δώσω μιὰ συμβουλή) σᾶς παρακαλῶ νὰ τ' ἀφήσετε ὅλα αὐτὰ. Στρέψετε τὴν προσοχή σας πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τοὺς ἄλλους, κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ὅ,τι δὲν πρέπει νὰ κάνετε τώρα. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ σᾶς βοηθήσει καὶ νὰ σᾶς συμβουλευθεῖ. Κανεὶς. Δὲν ὑπάρχει γιὰ σᾶς παρὰ ἕνας δρόμος μονάχα: νὰ στρέψετε τὴν προσοχή σας πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ σας τὸν ἑαυτό. Ν' ἀναζητήσετε καὶ νὰ ἐξετάσετε τὸ λόγο, πού σᾶς κάνει νὰ γράφετε. Πρὸ πάντων: νὰ ρωτήσετε στὴν πιὸ σιωπηλὴν ὥρα τῆς νυχτιᾶς σας, τὸν ἑαυτό σας. Ἐχω ἀναπόδραστη ἀνάγκη νὰ γράφω; Βυθισθῆτε βαθειὰ στὸν ἑαυτό σας γιὰ νὰ βρῆτε ἀπάντηση βαθιά. Κι' ἂν ἡ ἀπάντηση αὐτὴ εἶναι καταφατικὴ, ἂν μπορεῖτε ν' ἀντιμετωπίσετε τὸ σοβαρὸ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μ' ἕνα δυνατὸ καὶ ἀπλὸ «ἔχω ἀνάγκη», τότε νὰ φτιάξετε καὶ νὰ ὀρίσετε ὀλόκληρη τὴ ζωὴ σας σύμφωνα πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα αὐτὴ. Ἡ ζωὴ σας ὀλόκληρη, μέχρι τὴν πιὸ ἀδιάφορὴ της καὶ τὴν πιὸ ταπεινὴ της στιγμή, πρέπει νὰ διαμορφωθῆ ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι σημεῖο καὶ μαρτυρία τῆς ἀνάγκης αὐτῆς. Τότε πιὰ κυττάξετε νὰ πλησιάσετε τὴ Φύση. Κι' ὕστερα προσπαθήστε νὰ εἰπῆτε ἔτσι ὅπως τὸ ἔκαμε ὁ πρῶτος—πρῶτος ἄνθρωπος ἐπάνω στὴ γῆ. Τὸ τί βλέπετε, τὸ τί ζεῖτε μέσας σας, τὸ τί ἀγαπᾶτε, τὸ τί χάνετε. Μὴ γράφετε ἐρωτικὰ ποιήματα. Ἀποφεύγετε γιὰ τὴν ἀρχὴ τὶς μορφές, πού εἶναι τρεχούμενες καὶ συνειθισμένες: Εἶναι οἱ πιὸ δύσκολες ἀπ' ὅλες, γιατί χρειάζεταιται μεγάλη καὶ πλέρια ὠριμασμέ-

νὴ δύναμη γιὰ νὰ εἰπῆτε κάτι τὸ καινούργιο καὶ ξεχωριστὰ δικό σας ἐκεῖ ὅπου ἔχουν ἤδη δοθεῖ τόσες καὶ τόσες ἀρτίες, μερικὲς μάλιστα λαμπρὲς διατυπώσεις. Γι' αὐτὸ θάπρεπε ν' ἀποφεύγετε τὰ γενικὰ μοτίβα καὶ νὰ προσφεύγετε σὲ δικά σας, σὲ τέτοια πού σᾶς προσφέρει ἡ καθημερινὴ ζωὴ σας: περιγράψτε τὶς θλίψεις σας καὶ τοὺς πόθους σας, τοὺς στοχασμούς, πού περνοῦν ἀπὸ τὴ σκέψη σας, τὴν πίστη σὲ κάποια ὁμορφιά—περιγράψτε τὰ ὅλα αὐτὰ μὲ τρυφερῆ, ταπεινὴ ἐσωτερικότητα, σιωπηλὴν εὐλικρίνεια καὶ χρησιμοποίηστε γιὰ νὰ ἐκφράξεσθε τὰ ὄντα τοῦ περιβάλλοντός σας, τὶς εἰκόνες τῶν ὀνείρων σας καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς μνήμης σας. Ἄν σᾶς φαίνεται φτωχὴ ἡ καθημερινὴ σας ἡμέρα μὴν τὴν κατηγορεῖτε: βάλτε τὰ μὲ τὸν ἑαυτό σας, πέστε στὸν ἑαυτό σας, ὅτι δὲν εἴσατε ἀρκετὰ ποιητῆς, γιὰ νὰ μπορεῖτε νὰ ζωντανεύετε τὰ πλοῦτη τῆς καθημερινῆς σας ἀπλῆς ζωῆς: γιατί γιὰ τὸν πραγματικὸ δημιουργὸ δὲν ὑπάρχει φτώχεια καὶ δὲν ὑπάρχει φτωχὸς κι' ἀδιάφορος τόπος. Καὶ στὴ φυλακὴ ἂν εἴσατε, σὲ μιὰ φυλακὴ, πού οἱ τοῖχοι της δὲν θάφηναν κανέναν ἦχο τῆς ζωῆς ἀπ' ἔξω, νὰ φθάση ὡς τὶς αἰσθήσεις σας—καὶ τότε ἀκόμη δὲν θάειχατε στὴ διάθεσή σας τὰ παιδικίσια σας χρόνια, τὸν πολύτιμον αὐτόν, τὸ βασιλικὸ πλοῦτο, τὸ θησαυρὸ αὐτὸ τῶν ἀναμνήσεών σας; Γιὰ στρέψετε πρὸς τὰ ἐκεῖ τὴν προσοχή σας. Προσπαθήστε ν' ἀποσῶρετε ἀπὸ τὰ βάθη, στὰ ὁποῖα ἔχουν ὡσαν καταποντισθεῖ, οἱ ἐντυπώσεις τοῦ πλατιοῦ αὐτοῦ παρελθόντος: τότε θὰ γίνεαι πιὸ στέρεη ἡ προσωπικότητά σας, τότε θὰ διευρυνθεῖ ἡ μοναξιά σας καὶ θὰ γίνεαι γιὰ σᾶς ὡσαν μιὰ ἐσπερόφωτη κατοικία, πού ὁ θόρυβος τῶν ἄλλων θὰ περνᾶ μακρὰ της, χωρὶς νὰ φθάνῃ ὡς αὐτὴν.

Κι' ἂν, τότε, πού θά ἔχετε πιά κάμει τήν στροφήν αὐτήν πρὸς τὸ ἔσωτερικό σας, ἂν, τότε, ἀπὸ τὴν ἐμβάθυνσή σας αὐτὴ μὲς στὸν δίκό σας τὸν κόσμο ξεπηδήσουν, μόνοι τους, στίχοι—τότε οὔτε θά σᾶς περάσει κἂν ἀπὸ τὸ μυαλό ἡ σκέψη νὰ ρωτήσετε ὅποιονδήποτε, ἂν οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶναι καλοὶ. Οὔτε θά κάνετε καμμιά προσπάθεια, νὰ κινήσετε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν περιοδικῶν γιὰ τὸ ἔργο σας αὐτό : γιατί, τότε, θά θεωρεῖτε τὰ ποιήματά σας αὐτὰ σὰν τὸ φυσικό σας, τ' ἀγαπημένο σας κτῆμα, σὰν ἓνα κομμάτι καὶ μιὰ φωνὴ τῆς ἴδιας σας τῆς ζωῆς. Ἐνα ἔργο τέχνης εἶναι καλό, ἂν γεννιέται ἀπὸ ἀνάγκη. Στὸν τρόπον αὐτὸν τῆς γέννας του βρίσκεται τὸ κριτήριο καὶ ἡ κρίση γιὰ τὴν ποιότητά του καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη κρίση. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχω, ἀξιότιμε κύριε, ἄλλη συμβουλή νὰ σᾶς δώσω, παρὰ : ἐγκύψτε στὸν ἑαυτὸ σας, ἐξετάστε τὰ βάθη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεπηδαίει ἡ ζωὴ σας· στὴν πηγὴν αὐτῆς τῆς ζωῆς σας θά βρῆτε τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα : ἂν εἶναι ἀνάγκη γιὰ τὰ σᾶς νὰ γράφετε. Πάρτε τὰ λόγια μου αὐτὰ ὅπως εἶναι κι' ὅπως τ' ἀκούτε, χωρὶς νὰ θελήσετε νὰ τὰ ἐρμηνεύσετε ἔτσι ἢ ἄλλιως. Ἴσως ν' ἀποδειχθῆ, ὅτι ἔχετε κληθῆ νὰ εἰσθε καλλιτέχνης. Ἐπωμισθῆτε, τότε, τῆ μοῖρα σας αὐτὴ καὶ βαστάξτε τὸ βάρος της καὶ τὸ μεγαλεῖο της, χωρὶς ποτὲ νὰ ρωτήσετε, ποῖα θάειναι ἡ ἀμοιβή, πού θά σᾶς ἔρθει ἀπὸ τὸν ἔξω σας κόσμο. Γιατί ὅποιος δημιουργεῖ πρέπει νὰ εἶναι ἓνας κόσμος ἰδιαίτερος καὶ ξεχωριστός καὶ πρέπει νὰ βρίσκει κάθε τι, πού τοῦ χρειάζεται, μονάχα στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὴ Φύση πρὸς τὴν ὁποία συνέταξε τὴ ζωὴ καὶ τὴ μοῖρα του.

Μπορεῖ ὅμως, νὰ βρεθῆτε ὑποχρεωμένος ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάβαση αὐτὴν στὰ βάθη τοῦ ἔσωτερου σας καὶ τῆς μοναξιάς σας νὰ

παραιτηθῆτε ἀπὸ τὸ νὰ γίνετε ποιητής (ἄρκει, ὅπως εἶπαμε, νὰ αἰσθανθεῖς ὅτι μπορεῖς νὰ ζῆς δίχως νὰ γράφης, γιὰ νὰ νοιώσης, ὅτι δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ γράφης). Ἀλλὰ κι' αὐτὸ ἂν συμβῆ, ἡ ἐνδοσκόπηση αὐτὴ, πού σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμετε, δὲ θά εἶναι εἰς μάτην. Ὅπωςδήποτε θάβρει ἡ ζωὴ σας, ὕστερα, τοὺς δρόμους πού τῆς ταιριάζουν καὶ περισσότερο ἀπ' ὅτι μπορῶ νὰ εἰπῶ σᾶς εὐχομαί, οἱ δρόμοι αὐτοὶ νᾶναι καλοὶ, πλούσιοι καὶ πλατιοί.

Τὶ ἄλλο ἀκόμα νὰ σᾶς εἰπῶ ; Μοῦ φαίνεται, ὅτι ἐτόνισα ὅλα, ὅπως πρέπει τοῦ καθενός· καὶ στὸ τέλος δὲν ἤθελα παρὰ μόνο νὰ σᾶς δώσω τὴ συμβουλή, νὰ κάμετε σιωπηλά καὶ μὲ σοβαρότητα τὸ δρόμο σας, διὰ μέσου τῆς ἐξέλιξής σας, πρὸς τὸ ὠρίμασμά σας· δὲν μπορεῖτε νὰ διαταράξετε τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ ζωηρότερα ἀπὸ μὲ τὸ νὰ κυττάτε πρὸς τὰ ἔξω καὶ νὰ περιμένετε ἀπέξω ἀπάντηση σ' ἐρωτήσεις, πού μόνο τὸ ἐσώτατό σας αἶσθημα στὴν πιὸ σιγανὴ σας ὥρα μπορεῖ νὰ τῆ δώση.

Ἦταν ἰδιαίτερη χαρὰ γιὰ μένα, πού συνάντησα στὴν ἐπιστολή σας τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου καθηγητῆ Χόρατσεκ διατηρῶ αἰσθήματα τιμῆς καὶ ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, πού δὲν τὴν ἔσβησαν τὰ χρόνια, γιὰ τὸν εὐγενικώτατον αὐτὸ σοφὸ δάσκαλο. Θέλετε, σᾶς παρακαλῶ, νὰ τοῦ διαβιβάσετε τὴν ἔκφραση τῶν αἰσθημάτων μου αὐτῶν· ἐκτιμῶ βαθύτατα τὴν καλωσύνη του, νὰ μὲ θυμᾶται ἀκόμα.

Τοὺς στίχους, πού ἤρθατε φιλικὰ νὰ μοῦ ἐμπιστευθῆτε, σᾶς τοὺς ἐπιστρέφω ταυτόχρονα. Καὶ σᾶς εὐχαριστῶ ἀκόμη μιὰ φορά γιὰ τὴ μεγάλη κι' ἐγκάρδια ἐμπιστοσύνη σας γιὰ τὴν ὁποία ἀκριβῶς μὲ αὐτῆ μου τὴν εἰλικρινῆ καὶ μὲ τὴν καλύτερή μου γνώση, δυσμενῆ ἀπάντηση ἐπροσπάθησα νὰ κάμω τὸν ἑαυτὸ μου λίγο ἀξιώτερο, ἀπὸ

ὅτι, σὰν ξένος, εἶμαι, στὴν πραγματικότητα.

Μὲ κάθε ἐκτίμηση
καὶ ἐνδιαφέρον
Ράινερ Μαρία Ρίλκε

Ἡ δευτέρα ἐπιστολή

Βιαρέτζιο—Πίζας (Ἰταλία). 5
Ἀπριλίου 1903.

Πρέπει νὰ μὲ συγχωρήσετε, ἀγαπητέ καὶ ἀξιότιμε κύριε, πού μόλις σήμερα κατορθῶνω νὰ σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν ἐπιστολή σας ἀπὸ τὴς 24 Φεβρουαρίου. Ἦμουν ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ ἀδιάθετος, ὄχι σωστὰ ἄρρωστος, ἀλλὰ μᾶλλον βρισκόμουν κάτω ἀπὸ τὴν παραλυτικὴ πίεση μιᾶς κόπωσης ἀπὸ ἓνα εἶδος ἰνφλουέντσας, πού μ' ἔκανε ἀνίκανο γιὰ ὅ,τι δήποτε. Κι' ἐπειδὴ, τελικά, ἡ κατάστασή μου δὲν ἤθελε νὰ καλλιτερέψει ἤρθα σ' αὐτὴν τὴ νότια θάλασσα, πού ἤδη μιὰν ἄλλη φορά μοῦ εἶχε κάνει καλὸ ἡ εὐεργετικὴ τῆς ἐπίδραση. Ὡστόσο δὲν εἶμαι ἀκόμα ἐντελῶς καλά, τὸ γράψιμο μοῦ κάνει κόπο γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ πάρτε τὴς λίγες αὐτὲς γραμμὲς γιὰ τὴς περισσότερες, πού εἶχα τὴ διάθεση νὰ σᾶς γράψω.

Φυσικὰ πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι μοῦ κάνετε χαρὰ μὲ κάθε σας ἐπιστολή καὶ πρέπει νᾶεἰσαστε ἐπιεικῆς γιὰ τὴν ἀπάντηση, πού ἴσως νὰ σᾶς ἀφήνη πολλές φορές μὲ ἄδεια· νὰ τὰ χέρια· γιατί κατὰ βάθος καὶ ἀκριβῶς στὰ βαθύτερα καὶ τὰ πιὸ σοβαρὰ πράγματα εἶμασθε ἀνεκφραστα μόνοι καὶ γιὰ νὰ μπορέση ὁ ἓνας νὰ συμβουλευθῆ ἢ καὶ νὰ βοηθηθῆ κιόλας τὸν ἄλλον πρέπει πολλὰ νὰ συμβοῦν, πολλὰ νὰ πετύχουν, πρέπει νὰ συντύχει μιὰ ὀλόκληρη ἀρμονικὴ ἀλληλουχία πραγμάτων, γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε μιὰ φορά.

Σήμερα ἤθελα νὰ σᾶς πῶ δυὸ πράγματα ἀκόμη : Εἰρωνεία.

Μὴν τὴν ἀφήνετε νὰ σᾶς κυριεύσῃ, μάλιστα σὲ στιγμὲς ὄχι παραγωγικὲς Σὲ ὄρες παραγωγικὲς,

προσπαθήστε νὰ τὴν χρησιμοποιήσετε ὡς ἓνα μέσον παραπάνω γιὰ νὰ συλλάβετε τὴ ζωὴ. Ὅταν τὴν πέρνετε ἄδολα, τότε παραμένει ἄδολη καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ντρεπόμαστε γι' αὐτὴν· μ' ἂν νοιώσετε ὅμως, ὅτι σᾶς πλησιάζει περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει, φοβηθῆτε τὴν ἐξοικείωση αὐτὴ καὶ στρέψτε τὴν προσοχή σας σὲ μεγάλα καὶ σοβαρὰ πράγματα, μπρὸς στὰ ὁποῖα θά τὴν ἰδῆτε νὰ καταντάει μικρὴ καὶ ἀνήμπορη. Ἐπιζητήστε νὰ φθάσετε στὸ βάθος τῶν ὄντων : στὰ βάθη αὐτὰ ποτὲ δὲ φτάνει ἡ εἰρωνεία—καὶ σὰν βρεθῆτε ἔτσι στὰ σύνορα τοῦ Τρανου, τότε ἐξετάστε νὰ ἰδῆτε, ἂν ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς συλλήψεως ἀνταποκρίνεται ἀναγκαῖα στὴ βαθύτερη οὐσία τοῦ ἑαυτοῦ σας. Γιατί ἔτσι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση σοβαρῶν πραγμάτων ἢ θά φύγει πλείρια ἀπὸ κοντὰ σας (ἐὰν ἡ παρουσία τῆς ἦταν μόνο συμπτωσιακὴ) ἢ θά μείνει (ἐὰν εἶναι πράγματι εὐγενὴς στὴν πνευματικότητά σας) καὶ θά δυναμώσει καὶ θά γίνῃ ὄργανο σοβαρό, πού θά πρέπει, τότε, νὰ τὸ καταστήσετε ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα θά χρειασθεῖ νὰ δουλέψτε τὴν τέχνη σας.

Καὶ τὸ ἄλλο, πού ἤθελα σήμερα νὰ σᾶς εἰπῶ, εἶναι τοῦτο :

Ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία μου, λίγα μονάχα μοῦ εἶναι ἀπαραίτητα, δύο μάλιστα ἀπ' αὐτὰ τὰ πέρνω πάντα μαζί μου ὅπου κι' ἂν πηγαίνω. Κι' ἐδῶ, τώρα, τᾶχω πλάι μου : τὴ Βίβλο καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Δανου ποιητῆ Γιένς Πέτερ Γιάκομπσεν. Δὲν ξέρω ἂν γνωρίζετε τὰ ἔργα του. Μπορεῖτε εὐκόλα νὰ τὰ προμηθευθῆτε, γιατί ἓνα μέρος τῶν ἔχει ἐκδοθεῖ, σὲ πολὺ καλὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν οἶκο Ρέκλαμ στὴν «Παγκόσμια Βιβλιοθήκη» του. Προμηθευθῆτε τὸν τομίσκο «Ἐξουβέλλες» τοῦ Γ. Π. Γιάκομπσεν καὶ τὸ μυθιστόρημά του «Νήλς Λύνε» κι' ἀρχίστε μὲ τὸ πρῶτο διήγημα τοῦ

τομίσκου, πού έχει τόν τίτλο «Μόγκενς». Ένας κόσμος όλόκληρος θ' ανοιχτεί μπροστά σας και θα γνωρίσετε την ευτυχία, τόν πλούτο, τὸ ασύλληπτο μεγαλείο ἑνὸς κόσμου. Ζήστε ἕναν καιρὸ μ' αὐτὰ τὰ βιβλία, διδαχθῆτε ἀπ' αὐτὰ ὅτι σὰς φαίνεται ἄξιο, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀγαπήστε τα. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ σὰς ἀνταποδοθεῖ χίλιες και χίλιες φορὲς και θὰ γίνει, ὅποια ἐξέλιξη κι' ἂν λάβη ἡ ζωὴ σας—θὰ γίνει, εἶμαι βέβαιος γι' αὐτό, ἕνα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικώτερα συστατικά στοιχεῖα τῆς ἐξέλιξής σας μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα, πού παρέχουν στὴν ἐξέλιξή σας αὐτὴ ἡ πείρα, οἱ ἀπογοητεύσεις και οἱ χαρὲς τῆς

ζωῆς σας.

Ἐάν θάπρεπε νὰ εἰπῶ, ἀπὸ ποιὸν ἔμαθα κάτι γιὰ τὴν οὐσία τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, γιὰ τὸ βάθος και τὴν αἰωνιότητά της, δὲ θάειχα παρὰ δυὸ μονάχα ὀνόματα νὰ ὀνομάσω: τ' ὄνομα τοῦ Γιάκομπσεν, τοῦ μεγάλου, μεγάλου ποιητῆ και τ' ὄνομα τοῦ Αὐγούστου Ροντέν, τοῦ γλύπτη, πού δὲν ὑπάρχει ὁμοίος του ἀνάμεσα σ' ὄλους τοὺς καλλιτέχνες, πού ζοῦν σήμερα.

Κάθε λογῆς ἐπιτυχία στὸ δρόμο σας!

Δικός σας

Ράινερ Μαρία Ρίλκε

Μετάφραση Γ. Θ. Κ.

Γ. ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ

ΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ "ΙΧΩΡ",

ΤΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ

[Λίγοι θὰ ἔχουν ἀκούσει τὸ ὄνομα τοῦ Γιώργου Δενδρινου και πολλοὶ λίγοι θὰ ἔχουν διαβάσει τὸ νευρώδες ἔργο του. Ὁ παράξενος αὐτὸς συγγραφέας γεννήθηκε στὴν Κεφαλονιά στὰ 1904 και πέθανε στὴ «Σωτηρία» στὰ 1938. Ἡ ζωὴ του ἦτανε γιομάτη πίκρες και ὀδύνες. Πόνεσε κι' αὐτὸς και πείνασε, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ πνευματικοὶ ἀδερφοὶ του. Εἶναι κι' αὐτὸς «μάρτυρας», ὅπως πιτυχημένα εἶπε ὁ κ. Κ. Καλαντζῆς σὲ μιὰ διάλεξη πού ἔκανε γι' αὐτόν. Τὰ τυπωμένα βιβλία του εἶναι τρία: «Ὁ ἄνθρωπος πού τὰ δέχονταν ὄλα», τὸ «Μαμμουθ» και ἡ ποιητικὴ συλλογὴ πού κυκλοφόρησε μετὰ τὸν θάνατό του. «Ἐνῶ χτυπᾶν οἱ 12». Μένουν ἀκόμα ἀτύπωτα ἄλλα τρία, ἕνας τόμος μὲ διηγήματα, ἕνα θεατρικὸ ἔργο και ἕνα μυθιστόρημα τὸ «Ἰχώρ». Ἀπὸ τὸ τελευταῖο δημοσιεύουμε σήμερα ἕνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα πού πρόθυμα και εὐγενικά μᾶς παρεχώρησε ὁ κ. Κώστας Καλαντζῆς, ὁ ὁποῖος και ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τὸ ὄνομα τοῦ Δενδρινου και τόσο θερμὰ ἀγάπησε τὸ ἔργο τοῦ ἀξέχαστου συγγραφέα. Τὸ «Ἰχώρ» εἶναι ἕνα βιβλίο πολὺπλοκο και παράξενο. Ὁ μύθος του ξετυλίγεται πάνω στοὺς οὐρα-

νοὺς. Πρωταγωνιστὲς ὁ Θεὸς και ὁ Διάβολος (τὸ πνεῦμα τοῦ καλοῦ και τοῦ κακοῦ), οἱ ἄγγελοι και τὰ φεῖδια, πού συμβολίζουν τὸν δόλο και τὴν ἀπάτη, οἱ ἀμαρτωλὲς γυναῖκες και οἱ ἄπληστοι και κολασμένοι ἄνθρωποι. Ἀπὸ ἕνα βέβαια ἀπόσπασμα δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτιμῆσει κανένας και νὰ νοιώσει ὀλάκερο τὸ βιβλίο. Μπορεῖ ὅμως νὰ νοιώσει τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα πού θὰ τὸν ὀδηγήσει νάμπει στὴ σκέψη του και νὰ χαρεῖ τὰ πνευματικὰ του θεωρήματα].

ΙΕ

— Ἀφουκράζονταν (ὁ Βούλ κι' ὁ Χβᾶ). Κοιταζόντανε, μὰ δὲ μιλοῦσαν. Χέρι θανατερὸ ἐήλωνε μὲς ἀπὸ τὰ πέτα τους τὶς καρδιές. Δόντι ὀρεξάτο, φαρμακερὸ τὶς τραγανούσε. Καὶ μέσα σὲ κείνη τὴν ἀνατριχιαστικὴ χλαπαταγὴ ξεχώρισε τοῦ Νῶε ἡ κλαψούρικη μιλιὰ.

— Διάβολε! ἔσκουσε ὁ Χβᾶ.

— Θεέ! ἀντιλαλοῦσε ὁ Βούλ, χε-

ρακώνοντας τοῦ Χβᾶ τὸ μπράτσο. Χβᾶ! ἄς κατεβοῦμε στὸ ὑπόγειο, ὀρμήνεψε. (Γιὰ τὴν ὄρα δὲν ἔχουμε τί νὰ κάνουμε!) Εἶναι ἀπὸ ἀτσάλι και πιστεύω ν' ἀντέξει.

Βγήκανε, χεροκρατούμενοι, και πήρανε νὰ κατεβαίνουνε σύντομα, τὴν πιὸ κοντινὴ μαρμαρόσκαλα. Ἀπὸ ψηλάθε χύμαε βουερά, ἡ λάβα και τὸ λεπτὸ κρούσταλλο. Τριγμοὶ και σπασίματα ἀντιστελώνονταν, σὲ κάθε στιγμουλα σιγῆς. Ὁ ἀγέρας βάραινε ἀπὸ πνιχτικούς καπνοὺς και βρῶμα κατραμιού.

— Δὲν τὸ χώραε ὁ νοὺς μου! Εἶπε ὁ Χβᾶ κάνοντας πονεμένο μορφασμό. Δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω πὼς χαθῆκαν ὄλα!

Εἶχανε φτάσει κάτω. Καὶ στεκούντανε μπροστὰ στὴ θολωτὴ πόρτα τοῦ ἀπέραντου ἀτσαλένιου ὑπόγειου. Ὁ Χβᾶ εἶχε βάλει τὸ κλειδί στὴν κλειδαρότρυπα, μὰ τὸ τράβηξε πίσω και δώθηκε σὲ συλλογὴ. Κουνήθηκε μετὰ νὰ προβάλει στὴ Μεγάλῃ Πόρτα τοῦ Παλατιοῦ του, πού ἦταν λιγουλάκι παραμπρός. Μὰ σκόνταψε πάνου στὸ πτώμα ἑνὸς φτερουγοφόρου. Μυρουδιὰ αἱματίλας τοῦ χτύπησε στὰ βουσινὶ σαντάλι του χυμένα ἐντόσθια! Καὶ ἦρθε μιὰ μπάλα και θρυψάλιασε τὴ Μεγάλῃ πόρτα τοῦ Παλατιοῦ και γιόμησε τὸν ἀγέρα μπουχὸ και κρότο. Μιὰ πιτσιλιὰ λάβα κόλλησε στὸ μάγουλο τοῦ Χβᾶ. Τσίριζε ψημένη σάρκα. Καὶ ὁ Χβᾶ πισοπάτησε.

— Ἀ, δὲ μένει ἄλλο! βόησε πνιχτὰ, ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ ὑπόγειου.

Ἀφισε νὰ πρωτόμπει ὁ Βούλ. Ὁ ἴδιος στάθηκε ἀπὸ μέσα, κρατώντας τὸ κλειδί και τὸ πορτόφυλλο, μισανοιχτὸ Σκοτεῖνιασμα εἶχε ὁ νοὺς του κι' ἀντράλεμα.

— Βούλ! φιλομίλησε σὲ λίγη ὄρα. Βούλ!

Μὰ δὲν πῆρε ἀπόκριση. Καὶ σὰ σηκώθηκε τὸ πετσί του κι' ἄλλου

(τοῦ κορμιοῦ του) τόνε στένευε κι' ἄλλου τῶνοιωθε δίπλες-δίπλες, φαρδύ. Φῶς κυανὸ, ξέθωρο, εἶδε στοῦ ὑπόγειου τὸ βάθος. Καὶ εἶδε τὸ Βούλ τὸ Σατανᾶ, πού κουνιότανε δῶθε-κεῖθε μέσα σὲ κείνο τὸ κυανὸ φῶς, μπροστὰ στὸ σιδερόφραχτο φεγγίτη.

— Προδότη! βρόντησε ὁ θυμὸς τοῦ Χβᾶ πὶς' ἀπὸ τοῦ Βούλ τὶς πλάτες. Ἔ, προδότη!

Γύρισε ὁ Βούλ και τόνε κοίταξε.

— Ἀκου, Χβᾶ...

— Ν' ἀκούσω; Ν' ἀκούσω; Χεχεχέ! Καὶ τί ἔχεις νὰ μοῦ πεῖς, προδότη; Πάντα φτόναες τὴ δόξα και τὰ πλοῦτη μου. Καὶ τώρα βρῆκες καιρὸ και τὰ σκορπᾶς!

Κούναε, φοβεριστικὰ τὸ βαρὺ κλειδί, πού κρατοῦσε. Τὰ μάτια του φεγγρίζαν ἀψυὰ. Ἀπὸ τὸ στήθι του ξέφευγε φλογάτη ἀνάσα.

— Δὲν ἔχεις δίκιο, Χβᾶ! Ὁξω φυλᾶνε σκοποὶ, ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς. Περιπουλιές πάνε κι' ἔρχονται ἀπ' τοὺς ἴδιους. Κουρελῆδες εἶναι. Ξεπνογιασμένοι. Καὶ ρίχνω, μπροστὰ τους και πίσω τους, φουχτες ράδιο. Μὰ μορφάζουνε περιφρονητικά, τὸ κλωτσοῦνε κι' ἀντιπερνᾶνε! Κι' ἀναρωτιέμαι: Τί ἀντίκρισμα θάχει αὔριο ἡ δικιά τους μονέδα;

— Τὴν ἀγάπη... τὴ Λευτεριά... τὴ Δικαιοσύνη! Δὲν ἄκουσε, πού τῶχουνε γραμμένο και στὴν παντιέρα τους;

Χαχάνισε ὁ Χβᾶ, πέταξε τὸ κλειδί και χεράκωσε τὸ Βούλ, ἀπὸ τὸ λαιμό. Σμίξανε τὰ κορμιά τους. Κουβαριαστήκανε. Καί, ἀγκομαχώντας, ζήτηε ὁ ἕνας τὸ καρύκι τοῦ ἄλλουνοῦ. Πεισματικὰ τὸ ζήτηε (ὁ καθένας τους) ψαχουλεύοντας, μέσα στὸ σκοτάδι, μανιασμένα, στραβά...

Ἀνασκελωμένους (καταγῆς) ἦρθε και τοὺς βρῆκε ὁ Νῶες, ἐκεῖ πού χτύπαε τὸ φῶς τὸ κυανὸ. Κρατιούνταν ἀπὸ τὰ λαιμά. Δὲν ἀποχωρίζονταν, τὰ κορμιά τους. Τὰ μά-

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ *

Να ζεις στα χωράφια είναι σα να ζεις με τον ίδιο το Θεό, να νοιώθεις την πύρινη, την παπαγερή του ανάσα σε κάθε φύσημα εποχιακό. Να ζεις τις αλλαγές της φύσης με το μάτι του Δημιουργού σαν ποιητής και ζωγράφος! Να δονήσαι απ' τα κύματα τα αισθητικά, να τραγχανίζουν οι χόρδες της ψυχής σου απ' τα πληθωρικά ακούσματα των βαρύβαλων βοηθάδων που θα κυλούν απ' τις πολιτιστέναχτες χαράδες, τα βουνά και τα ποτάμια.

* Απόσπασμα απ' το ανέκδοτο έργο του: «Η Θρησκεία του Αγρότη» που θα κυκλοφορήσει μεταπολεμικά.

τια τους κοιτούσανε τρομαλέα, καταμπροστά. Καί στρώθηκε ό Νώες καταγής. Καί ή θρηνητερή μιλιά του γρατσούνε τους τοίχους καί γυρίζοντας, βυθίζότουνε καί σβουούσε, μέσα στό σταχτερό σκοτάδι του υπόγειου.

Κράταε καί τών διονών τα κεφάλια, στις άγκαλιές του, άκουμπώντας τα πάνου στα ρεβά του γόνατα. Καί πότε κατá τó Βούλ γύριζε καί ρώταε, πότε κατá τó Χβά:

— Γιατί δέ γύρισε ό κόρακας; Καί γιατί γύρισε ή περιστερά;

Μά σα να δείλιασε, ρωτώντας. Σά ν' άπόκαμε, που δέν του άποκρινόντανε κανέννας τους. Τά καπάκια τών ματιών του πέσανε πάνω στη βλέψη του. Ρουθούνιζε πιά. (Αναρούφαε τó μεθυσιάρικο ροχαλητό του).

Καί στην όλάνοιχτη πόρτα του υπόγειου, παφλάκιζε ή κόκκινη λάβα, με κατράμι καί λυωτό κρούσταλλο, άνακατερή...

Γ. ΔΕΝΔΡΙΝΟΣ

Να νοιώθεις πως όλα έχουν ανθρώπινη ψυχή γύρω και να γίνεσαι η πολύπλοκη οργανική μηχανή που είναι ο μυσηριακός «πομπός» και δέχτης όλων των κυμάτων του έξωτερικού κόσμου. Να βάζεις σε κίνηση όλα τα αισθητήρια και να είσαι γιομάτος από φυσική ζωή, χαρά, υγεία, γένεση, πληθωρισμό και γέψη γόνιμης ορμής κι αντίκριας δράσης, από γόνιμο ανθρώπινο ιδρώτα. Να αστράφτει το μάτι σου μέσ' στον ήλιο. Να κάνεις ποιήματα τις ιδέες σου και να φυσάς στον ερτάχορδο αβλό σου απ' τους καύμους και τους πόνους της αγροτιάς, της πολυβασανισμένης. Να ξυπνάς την αβγή με τον αστέρα και να πλαγιάζεις την ώρα που κουρνιάζουν τα πουλιά και τα γαίδια. Κι ώρες-ώρες να πίνεις με τις χούφτες σου με τέτιαν όρεξη το δροσερό νερό, που ποτέ δε θα έπινες εστώ και με τó σκούφο του Ηρακλή και τον κάρταρο του Διόνυσου.

Να ξίνεις το σύνεργο και να γράφεις τ' ονομά σου στη φλούδα του δέντρου από ματαιοδοξία. Να σε πιάνει η χαρά και να ουρλιάζεσαι σαν το λύκο. Ν' ακολουθάς στ' αγνάρι του ιδρώτα την πορεία του κόσμου. Να κάθεσαι στη σπηλιά σκεπτικός και να στοχάζεσαι της ζωής το πλάνο παραμύθι.—Ν' ακούς να σου φωνάζει μια φωνή που βγαίνει απ' το άφωνο χούμα που πατάς: «εδώ κάθησαν κάποτε οι δικοί σου... εδώ έφαγαν το μικρό τους ψωμί. Βλέπεις αφτά τα τείχια, τ' αβλάκια, κάθε χρόνο καθάριζαν τ' άγρια βάτα και φούντωναν τις φωτιές που όλος ο λόγγος μύριζε αποκαίλα. Οχιές και άντρογαλιές γενούσεσ φάλιαζαν και φυσούσαν στην κάθε ερωτικό οργασμό. Οι χελώνες γενούσαν τα αθάνα τους χελωνάκια και το αηδόνι τριλίζε το γλυκό του σκοπό. Ο παπούς κυνηγούσε τα φίδια και σκόρπαγε τα ψίχουλα στα πουλιά που παρολίγο να πετάξουν απ' τη

χαρά της προσφοράς απάνου του. Δίπλα του η γιαγιά έξινε το κολοκύθι. Μια νιομάτα κι ένα κρεμίδι με μια εληά ήταν το λιτό τους προσφάγι. Να εκεί πέρα ξανάστησαν σαν τά μικρά παιδιά όλα τα λιόφυτα που έσύ τώρα χάρεσαι βλέποντάς τα. Εδώ έκαναν τα ωραία τους όνειρα για σας τα παιδιά. Ο βράχος έστεκε μάτρωράς τους. Πιός τόλεγε, πιός τόλεγε πως όλοι εκείνοι ζωντανοί πόθοι θα στέρεβαν κάποτε σαν το νερό του ξεροπόταμου:

Γενηθήκατε εσείς να συνεχίστε τον αγώνα τους καλά μου παιδιά. Το ίδιο θα κάνουν για σας τα παιδιά σας και των παιδιών τους τα παιδιά...»

Αλήθεια με αιματηρόν ιδρώτα πληρώνουμε τη ζωή. Όλες οι γενιές θα σκύψουν απ' τις δυό μας τις πλάτες. Κάθουμαι και ξεκουράζω το μάτι στην πλαγιά που ανηφορίζει ως το γυμνό βράχο του Ξεροβονιού. Τα σκίνα και τα κοκορέσια τα λαμπερόχρωμα στολίζουν και χρυσώνουν την τραχιά κορφή που η δύση φλογίζει. Κάθουμαι και μετρώ τις ώρες που φέβγουν, χαράζω με το ραβδί μου στη γης γράμματα, εφήμερα, σταβρούς και κύκλους. Εχω του βραδιού την απαλή μυρωδιά μεσ' τα μαλιά μου, του ουρανού του έναστρου τη φλόγα στα μάτια μου.

Κάθε μέρα περνά με τη φροντίδα του άβριου. Κάθε μέρα που περνά που αλιέξε κάτι στη ζωή μου κι' ασ είναι όλες οι ίδιες. Κάθε μέρα η έγνια του σπιτιού, η τριχιά που σώθηκε απ' τους κόμπους, το σαμάρι που χάλασε, το στάρι που αρχίζει να σώνεται λίγο-λίγο. Οι αρβύλες μου κι' αφτές θέλουν καλίγωμα γιά να βαστάξουν στους δρόμους. Μοιράζουμαι του κόπου τ' αγαθά με όλα τα ζωντανά, πρόβατα, κότες, γαϊδούρια.

Πόσο άνοστη θα είτανε η ζωή χωρίς τις «μάβρες φροντίδες». Κι' ή προσφορά της ζωής άνιση κι' άδικη πέρα-πέρα. Πόσο ωραία τó λέει ο Οράτιος στις «ωδέες» του: «η τύχη θα προσφέρει σε μένα ότι θ' αμνιόταν σε σένα», κι' έτσι θα πηγαίνει το δύστιχο γένος του Δαναού. Γιατί δεν μπορεί όλοι να είμαστε, βλέπεις, τυχεροί. Αφτά πίστεβαν μιά φορά, και τά πιστέβουν ακόμα. Ασχετα αν

εμείς δεν τα πιστέβουμε πιά.

Η πολή κούραση φέρνει αηδία. Οι ηλιόλουστοι αγροί είναι ώρες, κι' όλα τα ωραία τοπία που πέρνουν στα μάτια σου μιαν άχαρη όψη. Όλες οι εικόνες της ομορφιάς και της ζωής που πρώτα σε ξεκουράζαν. Θυμάμαι μια ωραία εικόνα γυρισμού που μας δίνει ό Οράτιος:

«Πόσα εφχάριστο είναι να βλέπεις τα καλοθρεμένα πρόβατα να τρέχουν πίσω στο σπίτι, τα κουρασμένα βόδια να φέρνουν στον άτονο απ' τη δουλιά σβέροκο τους, τó άλετρο αναποδογυρισμένο, και τους εργάτες να κάθονται στο σπίτι που λάμπει». Αφτά όμως είναι εφχάριστα να γράφονται κι' όχι στην πραγματικότητα που ανθρωποι και ζά απ' τη δουλιά είναι σαν ξεψυχισμένοι. Δεν ξέρω κατá πόσο είναι εφχάριστη μιά τέτια εικόνα του κόπου, που έχει τη φαινομενικότητα του λυτρωμού, απ' τον ολημερινό ζυγό της δουλειάς ανθρώπων και ζώων. Οραίες είναι οι ποιητικές εικόνες, τα τοπία, αλά κι' οι ρεαλιστικές στιγμές της ζωής που τα σκεπάζουν με το τραγικό τους βάθος.

Πήγατε ποτέ στους βάλτους και στους κάμπους να ιδείτε τα χλωμά, πράσινα απ' την ελονοσία πρόσωπα; Οσφρανθήκατε στα φτωχόσπιτα των πολυφαμιλιτικών χωρικών τόν μπουχό της φτωχολογιάς; Είδατε τά κερωμένα πρόσωπα και χέρια; Μπορέτε να τ' αντικρύσετε κατάνητα χωρίς να νιώσετε τύψη; Στα βιβλία ασφαλώς δεν υπάρχουν κουνούπια, ψείρες, κοριοί, και βρώμα, προπαντός πείνα και φτώχια ανείπωτη.

Το αλέτρι το γεωργικό πρέπει να περάσει πρώτα απάνου άπο τον άνθρωπο. Εχομε ανάγκη απο γεωργήσιμες ψυχές. Ομια όπωσ η χέρσα γη μεταβάλεται σε γόνιμη, άποδοτική. Τό αλέτρι της ζωής είναι καιρός να περάσει σαν οδοστρωτήρας απάνου από την άγωνα έχταση της ανθρώπινης ψυχής. Και τότε ο σπόρος που θα πέσει θα είναι ο σπόρος του καλού κι' ο φορέας των καλών και της ειρήνης. Αφτά συλογίζουμαι συχνά δω κάτω. Εχω κουβαλήσει τα βιβλία μου. Ακούω σε κάθε δέντρο το δικό του παλιό και σε κάθε λουλούδι ανασαίνω της πρώτης μέρας τó άρωμα. Η ψυχή που είναι

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πρωτοτυπία και διάδοση

Παλιότερα είχε γίνει προσπάθεια για την πνευματική απόληξη της επαρχίας. Περιοδικά της Αθήνας αφιέρωσαν στήλες γι' αυτό το σκοπό. Και περιοδικά κι' εφημερίδες της επαρχίας επίσης το ίδιο. Διακεκριμένοι επιστήμονες και Λογοτέχνες είπαν το λόγο τους. Έγινε μιὰ ζύμωση—που έχτος από λίγες παρεξηγήσεις και μαλώματα—είχε κάποια καλά—μα προσωρινά δυστυχώς αποτελέσματα. Νόμιζε βέβαια κανείς ότι θα βγαίνει κάτι σημαντικό και γόνιμο απ' αυτή τη συζήτηση. Δέν δγγήκε όμως τίποτα. Και τούτο γιατί μεσολάβησαν—καθώς είπαμε—παρεξηγήσεις και παραφωνίες που έμείωσαν τη σοβαρότητα της ατμόσφαιρας και προκάλεσαν—το χειρότερο—την πίκρα και την απογοήτευση στους ανθρώπους που πραγματικά ήθελαν και πονούσαν να συνεισφέρουν στην υπόθεση, που ήταν υπόθεση, όχι προσωπική, έγωϊστική, μα γενικώτερη, Έλληνική.

Σήμερα έρχόμαστε να συνεχίσουμε αυτή την παλιά προσπάθεια. Αλλά με μιὰ πρωτοτυπία και μιὰ έντελως καινούργια διάθεση. Και η πρωτοτυπία μας πρώτα έγκαιται στο ότι συνεχίζουμε την

συντροφιασμένη με τ' αγρίμια και τ' πουλιά. Μελετώ τους καιρούς και ταστέρια. Κι' ανοίγω την ψυχή μου διάπλατα στην αγαλίαση του «παντός» κόσμου, που με περιβάλει. Είμαι το μυομήγκι που κατ' απ' την ανήλεη φτέρνα του Χρόνου μια μέρα θα σβύσει... Αφτά στοχαζόμουνα απάνω στο εβωδερό πλαγερό χτες βράδι, προσμένοντας να βγει το ποθητό μάτι του φγγαριού. Ωστόσο έσπαιρα και δε φοβάμαι το θάνατο, κι' ο σπόρος μου να είσαι βέβαιος δε θα πέσει σε άγονη πέτρα. Ενώ το σπόρο τον πνευματικό, που θέλω πάντα να τον συγκρίνω με τον γήινο και τον ανθρώπινο. Γειά σου.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

προσπάθεια ξεκινώντας απ' αυτό τούτο το κέντρο και αφιερώνοντας σ' αυτή—όχι μιὰ στήλη—αλλά ένα δλόκληρο περιοδικό. Και η καινούργια διάθεσή μας ύστερα—έγκαιται στο ότι αντικρύζουμε το πρόβλημα της σχέσης «Επαρχία - Κέντρο» σαν ένα πεδίο σοβαρής, ευσυνείδητης, και λογικής συζήτησης που να έχει για συνέπεια όχι τους διαξιφισμούς, το θόρυβο και τα προσωπικά μίσση, αλλά την ποθούμενη ευνόικη τοποθέτηση και λύση του προβλήματος που μας ενδιαφέρει.

Επαρχία και Κέντρο

Τί έδωσε στην δλότητα η επαρχία το ξέρουμε όλκι πολύ καλά. Το ξέρει και το Κέντρο. Μα καμώνεται πως δέν το ξέρει ή καλύτερα διαμαρτύρεται πως τὰ παραλέμε σαν του θυμίζουμε τη συμβολή της επαρχίας στα Γράμματα και στην Τέχνη.

Θέλει το Κέντρο να μὴν του θυμίζουμε το χρέος της αναγνώρισης και της ευγνωμοσύνης που έχει απέναντί μας. Θέλει πάντοτε να κρύβει την αλήθεια που φωνάζει—πως αν αυτό το στολίξουν ένα σωρό μεγάλα δνόματα—συμβάλνει γι' ατ' έμεις του τὰ δώσαμε, γιατί μὰς τ' απορρόφησε, γιατί μὰς τὰ πήρε. Και γράφοντας αυτό δέν επιχειρούμε να οικιάσουμε την αγγλή και την αξία της Αθήνας, ούτε ν' αρχίσουμε εκστρατεία και πόλεμο εναντίον της. Πρὸς Θεοῦ. Απλῶς θέλουμε να κάνουμε μιὰ μικρή δικπίστωση και τὸ σπουδαιότερο, μιὰ δίκαιη αποκατάσταση της παραγκωνισμένης και άγνοημένης, αληθινῆς επαρχίας.

Κατανόηση και συνεργασία

Κέντρο και Επαρχία πρέπει να πηγαινουν μαζί. Αδελφωμένα. Το ένα να στέκεται στο πλευρό του άλλου. Αντιζηλία και έχθρα δέν πρέπει να τὰ χωρίζει. Έγωϊσμός δέν πρέπει να θολώνει τη φιλία τους. Ο σκοπός είναι κοινός. Και άφρῶ είναι κοινός, στίς σχέσεις τους, στίς συναντήσεις τους, στίς διαφορές τους,

αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία να υπάρχει. Η επαρχία δέν πρέπει ν' άγνοεί την πρωτεύουσα ούτε και η πρωτεύουσα την επαρχία. Το ένα να βλέπει το άλλο σαν τὸ απαραίτητο συμπλήρωμά του και να νοιώθει βαθειά, πως η άπουσία του θα τόκανε λειψό, καχεχτικό, άνίκανο για κάθε τομηρό περπάτημα. Πρέπει λοιπόν το ένα ν' αναγνωρίζει: την αξία του άλλου. Πρέπει. Γιατί αλλοιώτικα και τὰ δυο θάχουν την ίδια τύχη: Να μὴ φθάνουν ποτέ στο σκοπό τους.

Οι νέοι της επαρχίας

Η έκδοση των «Επαρχιακῶν Γραμμάτων» έναν επιδιώκει σκοπό και μιὰ έχει φιλοδοξία: Την υποστήριξη των νέων της επαρχίας. Τῶν νέων εκείνων που τελματώνουν στίς μικρές εκείνες πολιτείες, που δέν έχουν, για τὸν άλφα ἢ βήτα λόγο, καμμιάν έπαφή με την πρωτεύουσα κι' είναι αναγκασμένοι να ζῶν μακριά από κάθε πνευματική χηρὰ και κάθε πνευματική δημιουργία. Τῶν νέων εκείνων που θα δημιουργήσουν την αύριανή πνευματική Ελλάδα μας, όπως και τόσοι άλλοι νέοι δημιούργησαν την σημερινή, που θα δώσουν τους νέους πνευματικούς χυμούς για τὸ ξαναζωντάνεμα της γερασμένης Αθήνας.

Τὰ «Επαρχιακά Γράμματα» άτενίζουν με στοργή τις συμπαθητικές μορφές των νέων αυτών και θ' αναλάβουν μέσα στίς προσεχείς εκδόσεις των ν' άγκαλιάσουν, να προτρέψουν, να ενθαρρύνουν και να παρουσιάσουν στο πνευματικό στίβο της πρωτεύουσας κάθε γόνιμη κι' αξία λόγου εργασία των νέων εκείνων της επαρχίας.

Μιά ιδέα του Συκουτρή

Ο άείμνηστος Συκουτρής έγραφε σ' ένα του άρθρο σχετικά με τὸ ζήτημα της επαρχίας: Να δημιουργηθῆ εἰς τὰ σπουδαιότερα επαρχιακά κέντρα ένα είδος φιλολογικῆς saison κάθε χρόνον, διαρκείας τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας να γίνονται ὁμιλίες, παραστάσεις, έκδρομαί αρχαιολογικαί, φιλολογικαί συγκεντρώσεις, εκθέσεις βιβλίων κτλ. από λογίους μετακαλουμένους ἐξ Αθηνῶν, διαφορετικούς κάθε χρόνον δια κάθε πόλιν, αντιπροσωπεύοντας τὰ Γράμματα ἢ την Ἐπι-

στήμην.

Μιά πραγματοποίηση της ιδέας του Συκουτρή νομίζουμε πως θα είναι η πειὸ θετική και η πειὸ γόνιμη ενέργεια πάνω στο σκοπό και στίς επιδιώξεις του περιοδικῶ μας.

Θὰ εργασθῶμε και θα υποστηρίξουμε αυτή την ιδέα και ἅμα τὸ επιτρέψουν οἱ καιροί, θα κάνουμε τὸ πρώτο βήμα σ' αυτή τη κατεύθυνση, που σίγουρα φαίνεται—έπιναλκμδάνουμε—η πειὸ θετική και η πειὸ γόνιμη.

Εξήγηση φαινομένου

Πολύ σωστὰ γράφει ὁ συνεργάτης μας κ. Ν. Παππᾶ—στο άρθρο του που δημοσιεύουμε—ὅτι η τελευταία έξαιρετική άνθηση της πνευματικῆς και διβλιακῆς κίνησης: οφείλεται, κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος, στην άθρόα συρροή των επαρχιωτῶν στην Αθήνα.

Και η άποψις αυτή όχι μόνο εξηγεί τὸ φαινόμενο τοῦ σημερινῶ πνευματικῶ ὄργασμοῦ της πρωτεύουσας, αλλά και δίνει μιὰ άμυδρή έντύπωση του τί μπορεί να επιτύχει η επαρχία στον τομέα του πνευματικῶ μας πολιτισμοῦ, όταν βέβαια της δοθῶν τὰ μέσα και οἱ τρόποι μιὰς πνευματικῆς και ψυχικῆς καλλιέργειας.

Οι εκδόσεις

Βιβλία! β βιβλία! βιβλία! Ο έκδοτικός ὄργασμος που παρατηρήθηκε τὸ 1943 και εξακολουθεῖ και στο 44 είναι πρωτόφαντο φαινόμενο στα πνευματικά χρονικά της Αθήνας. Κι' ὁ λόγος; Απλούστατα ὁ κόσμος διαβάζει. Οἱ διάφοροι περιορισμοί ανάγκασαν τὸ κοσμάκη να στρέψει τη προσοχή του στο βιβλίο. Αυτό τὸ έμελέτησαν άρκετὰ καλά οἱ Ἑλληνές επιτήδειοι και γι' αυτό ξεφύτρωσαν άπειροί έκδοτικοί οἰκοί. Τὸ γεγονός είναι εὐχάριστο, μα σταματοῦμε ἅμως σε μιὰ άμφιβολία: Ίκανοποιούνται ἅραγε κι' οἱ συγγραφείς από τὰ κολοσσιαία κέρδη που εισπράττουν οἱ καρχαρίες του βιβλίου;

Οι συγγραφείς

Πρὸ καιροῦ ἡ Λιλίκα Νάκου έγραφε κάπου πως είναι καιρός πειὰ να κατοχυρωθῶν τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα για να μὴ πέφτουν οἱ συγγραφείς θύματα τῶν

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γιώργου Παπαχρίστου: «Κωστής Παλαμάς».

Κάτι βέβαια διαφορετικό είχα φαντασθή κι' είχα ελπίζει για τη σημερινή μου ηλικία, από το να συνεχίζω τα βιβλιοκριτικά σημειώματα—όπως ακριβώς πρό δέκα και πρό είκοσι χρόνων. Ως τόσο, φαίνεται πως πρέπει να είμαι ευχαριστημένος. Τουλάχιστον αυτή είναι η απόκριση

διαφόρων εκδοτών τους. Συμφωνούμε και μεϊς απόλυτα και ρωτάμε την Έταιρεία Έλλήνων Λογοτεχνών ποιά θέση πήρε στο ζήτημα που έθεξε η Διλίκα Νάκου. Γιατί έμεις προχωρούμε ακόμη πειδ μακρυνά και καταγγέλουμε ότι πολλοί συγγραφείς, και μάλιστα νέοι, έδωκαν τα ειθλία τους, τα όποια ήταν εξαιρετικά, και δέν πήραν δεκάρα. Τι θά είχαν άρχι να πουν οι διάφοροι πάτρωνες του διδλίου;

Ναπολέον Λαπαθιώτης

Τά Έλληνικά Γράμματα, μετά από τον Γρυπάρη, τον Τρυλχαντώνη, τον Μαλακάση, τον Παλαμά, έχασαν ένα ακόμη, από τα πειδ σημνικά και αξιολόγα μέλη τους: τον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Η ξαφνική άγγελία της αυτοκτονίας του, χαιρεϊά, σαν καταπέλτης, έπεσε στου; φίλους του που τόσο τον είχαν αγαπήσει και τόσο είχαν αισθανθή το τραγούδι του—κι' και είχε παρουσιάσει τον τελευταίο καιρό—μια προπαρκαυή, μια προετοιμασία για το μεγάλο διάδημά του.

Η ποιηση του Λαπαθιώτη αποτελεί ένα από τα πειδ λαμπρά δείγματα λυρισμού. Άνεπιτήδευτος, πηγαίος, μουσικός ο στίχος του, τρέχει στα χείλη μας, σαν την πειδ γλυκειά και την πειδ ανοιξιάντικη άρμονία.

Ο Λαπαθιώτης, ο νυκτόβιος αυτός άνθρωπος, έγραψε όπως έζησε, και έφυγε από τον κόσμο με τον τρόπο που φαντάζει, σε τέτοιες περιπτώσεις, σαν μια νίκη, σαν ένας θρίαμβος κατά του θανάτου.

Τό έργο του, ευκίσητο, πλατό και λιτό, θά μένει πάντα φρέσκο και πάντα θά χορταίνει και θά γεμίζει την καρδιά μας, γιατί κλίνει μέσα του την θαθεία πνοή της καθαρής και ανθρώπινης δημιουργίας.

που δίνει η Μοίρα στα παράπονά μου, ρίχνοντάς με άντις στα καλύτερα που ζηλεύω, στα χειρότερα—που έπρεπε να φοβούμαι. Έτσι, ως κάμω το σημείο του σταυρού, κι' ως αρχίσω την παρούσα—χιλιοστή ίσως;—βιβλιοκρισία, που δέν είναι όμως, τ' όμολογώ, ούτε από τις πιο δύσκολες, ούτε από τις πιο αδιάφορες για μένα.

Άληθινά, οι νέοι μου φίλοι, οι εκδότες τούτου του περιοδικού, είχαν την έμπνευση να προσφέρουν στην κάπως άμβλυμένη κι' αποξηραμένη κριτική μου γεύση ένα, ως το πω έτσι, ό ρ ε κ τ ι κ ό—δηλαδή, σχεδόν αποκλειστικά, την έπαρχιακή λογοτεχνία.

Λοιπόν δοκιμάζω κάπως—αυτή την πρώτη φορά, τουλάχιστον—την ίδιαν αίσθηση με κείνη που θά είχε ένας καθηγητής Γυμνασίου, αν ξαφνικά τον ύποχρέωναν να κάμη μια θητεία διδασκαλίας στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Κι' αυτό, με την πρώτη εντύπωση, πολύ λίγο μοιάζει, βέβαια, με μετριοφροσύνη. Άλλά πρέπει να εξηγήσω άμέσως: όσο τουλάχιστον για τη δημιουργική έργασία, για την έμπνευση, ανάμεσα στο Γυμνάσιο και στο Δημοτικό έγώ δέν βλέπω διαφορά ύψους: βλέπω άπλως διαφορά περιβάλλοντος. Οι δημιουργικές δυνατόμεις μένουν παντού οι ίδιες—κι' αυτό είναι το κυριώτερο, τόσο για τη φιλολογική, όσο και για την κοινωνική μας δραστηριότητα. Τα λοιπά; Καταντούν στο τέλος ζήτημα διακοσμητικής... Όσο όμως με τη σοφία, αυτή, δίχως άλλο, είναι ζήτημα ύψους—ανάμεσα στην Έπαρχια και στην Άθήνα. Το πράγμα είναι προς το παρόν, φυσικό, ή—αν θέλετε να το πάρωμε κάπως πιο «κατάκαρδα»—μοιραίο. Η Έπαρχια στερείται τις βιβλιοθήκες, τις συντροφίες, την κίνηση την αθηναϊκή. Άκόμη και τα βιβλία, και τα περιοδικά, κι' οι έφημερίδες φτάνουν ίσαμ' α τ ή ν άργοπορημένα, καθυστερημένα. Για κάποια έλληνική γωνιά μπορεί να ζη ακόμη ο Παλαμάς ή ο Λαπαθιώτης—ποιός τó ξέρει; Άλλ' άραγε στερείται η Έπαρχια κι' από ευσυνειδησίας κι' από έξυπνάδα κι' από κρίση; Νά, αυτό ακριβώς πρόκειται να μάθω κρίνοντας την έπαρχιακή φιλολογία.

Ο «Κωστής Παλαμάς» του κ. Γιώργου Παπαχρίστου—διάλεξη που έγινε στην αίθουσα του Κινηματοθέατρου «Τριανόν», στην Καλαμάτα, που τυπώθηκε όμως—με τη γνωστή καλαισθησία των στοιχείων Λαμπράκη—στην Άθήνα, είναι συμπαθητικός. Επί τέλους, μέσα στη λυρική πανδημία, φαίνεται σαν έντι-

μη εξαίρεση—ένα μικρό έργο μελέτης, ύπομονής και προσοχής.

Τό θέμα ήταν μεγάλο, άφου μάλιστα ο νέος όμιλητής θέλει να περιλάβη και τα βιογραφικά του ποιητού και να παραθέση και ποιήματά του. Γιατί ό κ. Παπαχρίστου δέν έπεχείρησε βέβαια να παρουσιάση τον Παλαμά από καμμιά νέαν άποψη, ή να προσανατολίση προς κάποιαν άλλη τις ήδη γνωστές. Και—μ' αυτό τον τρόπο για μένα—που συναντώ ένα σωρό λεπτομέρειες ασίγνωστες μέσα στις διλίγες του σελίδες, ή διμίλια του χάνει τό μισό του ένδιαφέρον... Γιατόν τόπον όμως που έγινε, δλ' αυτά θά ήταν δέν άμφιβάλλω—και χρήσιμα και, ίσως, πολύτιμα. Τ' άπολύτως γνωστά, τ' άπολύτως έξακριβωμένα, συναρμολογημένα κι' έκλαϊκωμένα για τό έπαρχιακό κοινόν—κι' δλ' αυτά συνεπτωμένα στο χρονικό μάκρος της μιάς ώρας.

Και ό ρητορικός λόγος; ή παραστατικότητα; ό τόνος; τό ύψος; Υπάρχουν χερκοπές ώραια γραμμένες, που θά εύχόμουν να ήταν πολύ συχνότερες και που όπως δήποτε προμηνούν ένα δεύτερο βιβλίο, άνώτερο δίχως άλλο. Ίδου μιά: «Ο Γκαίτε όνομάζει τά έργα του ποιητή αινίγματα. Στην «Ποιητική» του ο Παλαμάς γράφει: «Μία από τις γελοιδέστερες έκδηλώσεις της πεζότητας είναι τό κατηγορητήριο που πυκνά και συχνά και προχειρότατα άπαγγέλλεται κατά του ποιητή ως δήθεν σκοτεινού. Σκοτεινότης αυτή δυνατόν να ύπάρχη κάποτε, αλλά είναι σχετική και σκεπάζει όχι τους στίχους του ποιητή, αλλά τά πνεύματα των άναγνωστών του... Ο Γάλλος Σουαρές προσθέτη: «Δέν πιστεύω στα εύκολονήτα έργα. Εύκολα λησμονούνται». «Τίποτε δέν είναι σκοτεινότερο από φώς» συμπληρώνει ένας άλλος. Και ό Άριστοτέλης και ό Λογγίνος αφήνουν τη σαφήνεια να χαρακτηρίζη τον πεζό λόγο. Για την ποιηση γυρεύουν κάτι άλλο, πιο μυστήριο, πιο ψηλό, πιο θείο...»

Άρκετά κριτική στην απλότητά τους και στη συντομία τους είναι κι' όσα λέγονται για τό «Δωδεκάλογο του Γύφτου». Άντιθέτως, προκειμένου για τη «Φλογέρα του Βασιλιά», ό κ. Παπαχρίστου, είναι υπέρ το δέον βιαστικός, άφου δέν δίνει ούτε και μιά στοιχειώδη περίληψη του έπικού ποιήματος.

Θά εύχόμουν ό νεαρός όμιλητής ν' άρχιζε από άπολύστερα πράγματα, π. χ. από τον Πορφύρα, τον Κρυστάλλη, τον Μαλακάση. Έδοκίμασε τη δύναμή του, εύθους άμέσως, σε άρκετά δύσκολα θέματα. Άλλά τέλος πάντων. Τό πλέον δέν βλάπτει λέγουν οι νομικοί. Όλα τ' άλλα θά είναι, έφεξης για τον κ. Παπαχρίστου πιο εύκολώτερα.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Ι. Θεοδωρακόπουλου: Εισαγωγή στον Πλάτωνα.

Τό 1941 σε κρίσιμες ένθικες στιγμές κυκλοφόρησε τό βιβλίο του Θεοδωρακόπουλου για τον Πλάτωνα. Προλογίζοντάς το ό συγγραφέας, τό προόρισε για της ήσυχες εκείνες ώρες της ειρήνης, όπου τό πνεύμα άπαλλαγμένο από τη φρίκη του πολέμου, θά μπορέσει να καρπίσει μια καινούργια ζωή. Νομίζω ότι ή άναγκαιότητα του βιβλίου σήμερα είναι πιότερη παρά ποτέ άλλοτε. Τό πνεύμα θέλει άγωνιστές ακριβώς τις ώρες εκείνες που τραγικά παλεύει ένάντια στο χάος. Σε ώρες ειρήνης όπου όλα εύκολύνονται, οι πνευματικές άναζητήσεις έχουν περισσότερο χαρακτήρα εύδαιμονικό, παρά ήθικό. Άπόλυτο χρέος γίνεται τό πνεύμα όταν όλα το καταδικάζουν και τό άρνιούνται. Και ή εποχή μας σε μέθοδο, σε πολιτική, σε κοσμοθεωρία, άδιαφορεί για τό πνεύμα. Γιατό στις διαλυτικές αυτές ώρες, άνείπωτη άξία πέρνει αυτή μόνη ή πράξη της έκδοσης βιβλίου για τον Πλάτωνα!

Ο Πλάτων άντιπροσωπεύει την ιδεοκρατία στην πιο αυθόρμητη έκφρασή της. Και ή ιδεοκρατία στάθηκε πάντα τό θεμέλιο της άλήθειας. Μα στη περίπτωση της εισαγωγής δέν έχει μόνο άξία ή ήθική της πράξης, αλλά και ή έπιστημοσύνη της. Η εισαγωγή στον Πλάτωνα του Θεοδωρακόπουλου είναι σταθμός για τη πνευματική ζωή του τόπου.

Μελέτες στην Έλλάδα γράφτηκαν πολλές, του Θεοδωρακόπουλου όμως είναι ένας μεγάλος ξεπερασμός. Η μόνη κριτική που φάνηκε μέχρι τώρα για αυτό τό έργο του Βασίλη Λαούρδα στη «Νέα Έστία» είχε την τυχρή να μιλήσει πρώτη γι' αυτό. Οι άλλες μελέτες στο ίδιο θέμα μπορεί να είναι καλές σε πληροφοριακές, του Παναγιωτιδης μάλιστα άρκετά καλή, να δείχνουν έπιστημονική συνειδηση και έργασία, τους λείπει όμως ή ζωντανή εκείνη πνευματική φλόγα που μόνο από την έρωτική δύναμη της ψυχής, για τα μυστικά του κόσμου τρέφεται. Για να νοιώσεις τα προβλήματα που σε ζώνουν σ' όλη την όδυνηρή έντασή τους, για να δοκιμάσεις με πιότερο πόνο τα μαστιγώματά τους, πρέπει να συνδεθείς έρωτικά μ' αυτά, πρέπει να τους δώσεις όσο μπορείς περισσότερο από τον έαυτό σου και από τον άγώνα σου. Και τούτο είναι που χαρακτηρίζει πρωταρχικά τό έργο του Θεοδωρακόπουλου.

1. Την ίδια ήθική άξία, κι' αυτό τό άναφέρω με χαρά γιατί είναι δείγμα άδιάφορης πνευματικότητας, έχουν και δυό άλλα τελευταία γεγονότα. Ο άγώνας του Κακριδης και ή συζήτηση για τό Καζαντζάκη.

Από τις πρώτες σελίδες του δείχνει πώς ο άνθρωπος που το καταπίστηκε είναι μύστικος της φιλοσοφίας, συνδεδεμένος έρωτικά με το πνεύμα. Το Σωκρατικό δαιμόνιο που είναι ένα νεύμα Θεού στις δύσκολες στιγμές του λόγου, ξανά ζει μέσα του. Συνάμα αναζωπυρώνει στη ψυχή του και η διαλεκτική πορεία του λόγου που φθάνει στο ξεπέραςμα της σοφιστικής, ξεπέραςμα που είναι αίτημα για τη κατανόηση του Πλάτωνα. Αν δε κατακτήσεις τη σοφιστική, αν δηλαδή δε διώξεις τα διαλυτικά στοιχεία της που χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο για το μέτρο όλων των πραγμάτων, δε θα μπορέσεις ποτέ ν' αντικρύσεις το διαλεκτικό ποίημα που λέγεται Πλατωνική φιλοσοφία, σ' όλη του τη γλαφυρότητα, σ' όλη του τη λογικότητα. Και το αντίκρουσμα αυτό το πετυχαίνει ο Θεοδωρακόπουλος όσο κανείς άλλος. Ο Paul Natorp στο έργο του για τη Πλατωνική θεωρία της ιδέας (βλέπε και Έλληνική μετάφραση του έργου από το Μ. Τσαμαδό) τονίζει τη λογική σημασία και αξία της Πλατωνικής θεωρίας. Το έργο του που διακρίνεται από τις άριστες γνωσεολογικές προϋποθέσεις του, ξετυλίγει όλο το λογικό Πλατωνικό πυρήνα με την ευκολία που δείχνουν οι Νεοκαντιανοί στα γνωσεολογικά και λογικά προβλήματα. Η γλαφυρότητα της Πλατωνικής φιλοσοφίας τονίζεται στις εισαγωγές του Schliermacher και στο κύκλο του Stefan George. Ο George ²⁾ σταματώντας με δέος μπροστά στην όμορφαδα του Πλατωνικού διαλόγου άρνήθηκε να χωρήσει και απόλαυσε μόνο αισθητικά τον Πλάτωνα. Και ο λογικός και ο συναισθηματικός άντανακτός κάθε μεγάλου πνευματικού έργου είναι απαραίτητοι διαλεκτικοί αναβαθμοί. Πρέπει όμως σ' έρωτική στιγμή να ξεπεραστούν. Ο Θεοδωρακόπουλος πέρασε και δείγματα του λογικού του έπεξεργασμού πάνω στο Πλάτωνα είναι το βιβλίο του Platons Dialektik des seins που εξέδωσε στο Heidelberg το 1927. Δείγμα της σύνθεσης ποίησης και λογικής είναι το έργο της εισαγωγής. Έδώ έρμηνεύονται όπως λέγει και ο ίδιος στο πρόλογο, λογική και ποίηση στην άμοιβαία σχέση τους. Από τα ίδια τα έργα του Πλάτωνα βγαίνει η τέτοια μέθοδος της έρμηνείας του. Ο Πλάτων έγραψε καθαρά λογικά όπως ο Θεαίτητος που γίνεται λόγος για την έπιστήμη και οι Νόμοι. Τα μεγαλουργήματά του όμως, Πολιτεία, Συμπόσιον, Φαίδρος, Φαίδων, είναι εκείνα όπου ο λόγος πηγαίνει αντίμα με τη ποίηση. Η εϋθύνη αντίμα με τη χαρά. Σ'

2. Βλέπε εισαγωγή στο Πλάτωνα σελ. 101.

αυτά τα έργα το αίτημα της έρμηνείας του Θεοδωρακόπουλου θεμελιώνεται ακλόνητο. Μα και η μέθοδος του για το χωρισμό και τη διαδοχή της ύλης σε προβλήματα είναι πετυχημένος και δείχνει πνεύμα που καρπώθηκε γόνιμα τα διδάγματα του Windelband και της Χαϊδελβερριανής παράδοσης. Μ' αυτό το σύστημα ο νέος που πρωτοδιαβάει το βιβλίο, βλέπει τα προβλήματα όχι κομματιασμένα ανάμεσα σε χρονική διαδοχή και ιστορική πληροφορία, αλλά ολοκληρωμένα και καθαρά. Έτσι στις σελίδες 3-5 γίνεται ανάπτυξη για το αρχήμα του λόγου. Το πρώτο φαινόμενο όλης της Εϋρωπαϊκής φιλοσοφίας ξεφαντώνει στην Ίωνία. Οι πρώτοι Φιλόσοφοι, οι προσωκρατικοί όπως τους λέν, ξεκίνησαν με προφητική δύναμη και κλασσικό πάθος, για να συλλάβουν την αρχή του κόσμου και χαρακτηρίσουν σαν τέτοια το νερό, τη φωτιά, τον αέρα. Η σύλληψη αυτή της αρχής του κόσμου είναι η πρώτη μεγάλη πράξη της προσωκρατικής φιλοσοφίας. Η δεύτερη είναι το ξεχώρισμα της αίσθησης και της νόησης. Η τρίτη δε και η μεγαλύτερη η παραδοχή της υπεροχής της νόησης πάνω στην αίσθηση, υπεροχής που την εκφράζει άμεσα ο Αναξαγόρας, λέγοντας ότι όλα ήταν σκορπισμένα και ασύνδετα ως τη στιγμή που ο νους τα διακόσμησε, έμμεσα ο Παρμενίδης, λέγοντας ότι νόηση και ύπαρξη είναι το ίδιο πράγμα. «Ταυτόν έστι νοεΐν τε και εΐναι». Από τη σελίδα 5-14 γίνεται λόγος για τη Σοφιστική. Θετική και όρμητική είναι η σημασία της. Θετική και γόνιμη η άποψη της για τη μελέτη του έσωτερικού ανθρώπου για το στρέψιμο και τη λογοδοσία της ψυχής προς τον έαυτόν της. Οι προσωκρατικοί είχαν στραφή προς τα έξω, είχαν προσέξει το αντικείμενο. Οι σοφιστές φώτισαν το υποκείμενο. Η έρμηνεία όμως που έδωσαν στο υποκείμενο ήταν διαλυτική. Αντικειμενικοποίησαν την υποκειμενικότητα αντί να υποκειμενικοποιήσουν την αντικειμενικότητα. Έτσι ο λόγος βάδιζε στην αυτοκαταστροφή του. Συνήδηση για την αντικειμενικότητα του έδωσε στο λόγο ο Σωκράτης και για το αυτο γινώσκω έναντι στους σοφιστές, αφού πήρε απ' αυτούς το μάθημα της αυτογνωσίας. Η προσωπικότητα του Σωκράτη αναλύεται στις σελίδες 14-26. Σ' αυτές τις σελίδες η ήρωϊκή και παράδοξη μορφή του Αθηναίου φιλοσόφου αναλύεται ξεκούραστα για τον αναγνώστη σ' όλες της τις εκφράσεις. Του δείχνεται καθαρά πώς το πρόβλημα του Σωκράτη ήταν γνωστικό, ήθικό και πολιτικό. Και πείθεται ο νέος πώς με τον άγωνα του για το λόγο ο Σωκράτης, έγινε ο πρώτος πραγματικά ελεύθερος άνθρω-

πος. Στις σελίδες 27-63 παρουσιάζεται η ιστορία του Πλάτωνα. Το συντάραχο της ψυχής του για τη δυσερμήνευτη μορφή του δασκάλου, ο έρωτάς του γι' αυτόν και η μόρφωσή του απ' αυτόν. Και άμεσα ύστερα ως τη σελίδα 98 το ποιητικότερο κεφάλαιο του βιβλίου. Έρωτας και παιδεία. Πρώτος στην Ελλάδα μίλησε γι' αυτό το θέμα ο Ίωάννης Σκουτρίης στην εισαγωγή του στο σύμπλοιο και σ' α πνευματικός άνθρωπος απαλλαγμένος από μικροαστική ήθικότητα, του έδωσε τη προεπιλεγμένη αξία και θέση στην όλη πνευματική ζωή. Αξέχαστα θα μένουν για όσους ασχολούνται με το θέμα: αυτά του τα λόγια: «Το ζήτημα δεν είναι αν μια φυσική ανάγκη όδηγησε και όδηγεί πάντοτε εις διαστροφάς. Αυτό δεν είναι διόλου προβληματικό. Το πρόβλημα παρουσιάζεται από την στιγμήν που μια φυσική ανάγκη έξευγενίζεται, γεμίζει μ' έν ανώτερον πνευματικό και ήθικόν περιεχόμενον, όπως συνέβη με τον παιδικόν έρωτα εις τους Έλληνας και μόνον εις αυτούς». Μετά από το Σκουτρίη ο Θεοδωρακόπουλος καταπίστηκε με το θέμα του φιλοσοφικού έρωτα και της σημασίας του στην παιδεία αφιερώνοντας ένα κεφάλαιο της εισαγωγής γι' αυτό. Με καλλιτεχνική γλώσσα και όρθη γνώση άφίνει να ξετυλιχτούν οι αναβαθμοί της έρωτικής πορείας άνετα και ποιητικά. Το πρόβλημα του παιδικού έρωτα έχει κεντρική θέση στο πνευματικό οικοδόμημα. Ιστορικά το άντικρύζουμε σ' α διαστροφή που στον Πλάτωνα αποδιώχνει το βάνουσο ήδονικό στοιχείο και γίνεται ιδέα.

Ουσιαστικά το αντικρύζουμε σαν διαλεκτική πορεία του πνεύματος από τις πρόσκαιρες ένυλες μορφές ως αυτή την ιδέα του αγαθού, ως αυτό το μέγιστο μάθημα. Ο πόθος για το άγκάλιασμα του κόσμου, που τιτανικά βεριέται στη ψυχή του νέου, μορφοποιείται από το λογικό και από το συναίσθημα. Αυτά τα δύο πρέπει να νοηθούν άχωριστα, γιατί, σ' α θελήσουμε να τα χωρίσουμε, θα ξεπέσουμε ή σ' έκαρπη σοφιστία ή σ' άγονο ρομαντισμό. Το λογικό δίνει την γνωστική εικόνα του κόσμου. Το συναίσθημα δίνει την αισθητική εικόνα του κόσμου, την όμορφη του. Και όλα, όμορφα, γνώση, ήθος άγκαλιάζονται στο φιλοσοφικό έρωτα άρμονικά και γόνιμα με τη προσωπικότητα και απ' αυτό το σύστημα αναδύεται η βίωση της αλήθειας. Είναι λοιπόν το τέλος της παιδείας και του έρωτά της η αλήθεια. Δυο ύπαρξεις άγωνίζονται για το καλό της. Ο μαθητής και ο δάσκαλος. Ο δάσκαλος την έχει πιά κατακτήσει και νοιώθει χρέος του να τη μεταλαμπαδέψει. Ο μαθητής την όρέγεται και νοιώθει δικαίωμα του να τη μα-

ταλάβει. Και άνάμεσά τους αρχίζει εκείνη η σχέση, που γόνιμα όδηγεί σ' ε πνευματικό εϋδαιμονισμό.

Όλα αυτά και άλλα πολλά άκόμα τα δείχνει ο Θεοδωρακόπουλος στο σχετικό κεφάλαιο κατά τρόπο που φανερώνει όχι μόνο κατανόηση, αλλά και συμμετοχή στο θέμα. Και η τέτοια συμμετοχή είναι που άπαραίτητο αίτημα όρθώνεται σ' ε κάθε άληθινό φιλοσοφικό βίωμα. Γενικά δε σ' ε όλο το έργο της εισαγωγής στο Πλάτωνα, το βίωμα αυτό ύπάρχει με έντονη παρουσία, σ' ε μερικά μάλιστα σημεία τόσο έντονη για ιστορικό βιβλίο, ώστε να είναι κίνδυνος για τον άνώριμο αναγνώστη, που δεν θα μπορέσει σ' ε κείνα τα σημεία να διακρίνει που μιλάει ο Πλάτωνας και που ο συγγραφέας. Αν όμως αυτό είναι κίνδυνος για όποιον δεν κατέχει τις πηγές και όλη η φιλοσοφία έχει ένα μεγάλο κίνδυνο μέσα της τη σοφιστία για το γνώστη είναι περίφημο έρμηνευτικό παράδειγμα. Έστερα από τη παιδεία έρχεται το θέμα του διαλόγου. Σελ. 98-118. Ο Πλατωνικός διάλογος είναι διάλογος με τη ζωή, είναι έμψυχος λόγος. Ο φιλοσοφικός διάλογος είναι όμοκεντρο συναναστροφή του έγώ με το σύ. Και αυτή η όμοκεντρο συναναστροφή, υποβαθρωμένη κιόλας με το πάθος του έρωτα, γίνεται άδιάκοπη προσπάθεια για να συλλάβει η ψυχή την ιδέα. Λόγο για την ιδέα έχουμε στις σελίδες 118-172. Η θεωρία της ιδέας είναι η άθνη πνευματική κληρονομία του Πλάτωνα στην άνθρωπότητα. Σ' αυτήν στηρίχθηκαν όλες οι κοσμοθεωρίες, που χάρισαν σ' α μάτια την άναγκαιότητα της θέσης του άπολύτου από τις Νεοπλατωνικές θέσεις, ως τους Νεοκαντιανούς, που με το χωρισμό του πραγματικού σ' ε οντολογική και όντολογική σφαίρα, αναζωπύρωσαν την αξία του ιδεατού. Η ιδέα είναι άπόλυτη και άφθαρτη μορφή. Ο Πλάτων έγραψε το Παρμενίδη και το Θεαίτητο για να θεμελιώσει την αντικειμενικότητα αυτή της ιδέας και του λόγου. Η ιδέα είναι το άπαραβάτο μέτρο της ψυχής και ο Πλάτων έγραψε το Φαίδωνα για να δείξει την όντολογική έννοια της ψυχής, το Φαίδρο και το Συμπόσιον για να υποδηλώσει τη πλαστική της έννοια και το Θεαίτητο για να παρουσιάσει την κατ' έξοχή λογική της έννοια. Στην ουσία της όμως η ιδέα άγκαλιάζει όλες τις έννοιες και πειότερο απ' όλες η ιδέα του αγαθού, που γι' αυτό ξεπερνάει την ουσία και γίνεται το μέγιστο μάθημα. Με την ιδέα του αγαθού, το Πλατωνικό σύστημα δίνει ένότητα σ' α στοιχεία του και παρουσιάζεται σ' α τέλει ο ιδεοκρατικό σύστημα.

Από της σελίδες 172-205 γίνεται η μελέτη του θανάτου. Όλοι όσοι φιλοσο-

φοῦν γνωρίζονται μὲ τὸ θάνατο, γιατί ἡ ζωὴ βρίσκεται σὲ διαλεκτικὴ σχέση μ' αὐτὸν καὶ πάντα τὸν νικάει, μιά καὶ ἡ ψυχὴ ἀποδείχεται ἀθάνατη. Γιὰ τοῦτο ἡ μελέτῃ τοῦ θανάτου καταλήγει στὸ θρίαμβο τῆς ζωῆς, πού ἀποκορυφώνεται μὲ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτη.

Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔρχεται τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, ὁ Πλατωνικός μῦθος. Ἡ ἐρμηνεία πού δίνει ὁ Θεοδωρακόπουλος γιὰ τὸ μῦθο γενικά, εἶναι πρωτοφανέρωτη στὴν Ἑλλάδα. Ἀς τῇ δοῦμε ἐποπτικά. Ἡ πρώτη καταβολὴ πνεύματος, ἡ πρώτη προβολὴ πνεύματος στὴν ἱστορία εἶναι ὁ κοσμογονικός μῦθος χωρὶς τὴ ποιητικὴ του ἐνημέρωση ὁ κόσμος εἶναι κάτι τὸ ἀπαίσιο, κάτι πού γεννάει τρόμο. Αὐτὸς μὲ ἕνα πλήθος εἰκόνας πλεγμένες μὲ τέχνη σημαντικὴ γιὰ τὴν ὥρα τῆς καὶ ξυπνάδα πρωτοφανέρωτη διώχνει τὸν τρόμο ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ γεμίζει μὲ τὸ ὄραμά του. Ὁ σκοπὸς του αὐτὸς εἶναι ἀσύνειδος στὶς ἀρχές, γιατί ὁ κοσμογονικός μῦθος στὴ πλαστικὴ του ὥρα εἶναι ὀργανικὴ ἔκφραση τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία ἔρχεται νὰ προβάλλει τὴν ἀντικειμενικότητά της, νὰ γίνῃ μορφή καταληπτικὴ καὶ ἱστορικὸ πιστεῦω τῆς ἐποχῆς του. Μὲ τὴν ἱστορικὴ διαλεκτικὴ ἔρχεται ὁ μῦθος νὰ γίνῃ συνειδητός. Εὐθύς παύει ἡ κοσμοερμηνεία του νὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ καὶ ὁ λόγος ἀπαιτεῖ τὴν ἐξήγηση γιὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἔτσι πρωτοχαράζει ἡ φιλοσοφία. Μὰ ἡ μυθικὴ μορφή δὲ ξεπερνιέται σὰ πού ριζώνει στὶς μεταφυσικὲς ἀρχές τοῦ ἐγώ, καὶ πάλι στῆς ὄριμες ὥρες τῆς φιλοσοφίας προβάλλει γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ σύστημά της. Γίνεται τότε ὁ μῦθος φιλοσοφικός. Ὁ φιλοσοφικός μῦθος βρίσκει τὴ θεμελίωσή του μὰ καὶ συνάμα τὸ θρίαμβό του στὸν Πλάτωνα. Μὲ τὸ μῦθο ὁ Πλάτων ὅ,τι δὲ φθάνει νὰ συλλάβῃ ὁ λόγος, τὸ ἀγκαλιάζει μὲ ἕνα πλεχτάδου ἀπὸ σοφῆς καὶ ὁμορφες εἰκόνας. Ὁ μῦθος καὶ ὁ λόγος ἔχουν κοινὴ ρίζα τὸν ἔρωτα τῆς ψυχῆς γιὰ τὴ μορφή. Ὁ μῦθος ὁ φιλοσοφικός εἶναι ἕνα μεταλογικὸ ἄλμα τῆς ψυχῆς, σὰ πούρχεται νὰ πάρῃ ἔργο ἀκα-

τόρθωτο ἀπὸ τὸ λόγο. Μόνον μ' αὐτὸν ἡ ψυχὴ ἀγκίζει τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου. Μὲ τὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ μῦθο τὸ βιβλίον τελειώνει. Κλείνοντάς το ἔχεις τὴν ἐντύπωση πὺς εἴσουςαι ριγμένος σ' ἕνα ἀδιάκοπο παιχνιδίσμα λόγου καὶ ποιήσης. Γοητεύσαι ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ δρόμο πού πέρασες, ἀπὸ τὴν ἀριστη δημοτικὴ πού διάβασες, ἀπὸ τὰ περίτεχνα ἀποσπάσματα πού μετάφρασες, μεταφράζεται ὀλόκληρη ἡ ἑβδόμη ἐπιστολή, μένεις μὲ μιὰ ἀπορία μόνη μέσα σου³⁾. Ἡ πολιτεία, σημαντικὸ θέμα καὶ γιὰ τὸν Πλάτωνα καὶ γιὰ ὄλους μας, δὲ θάπρεπε νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο τῆς εἰσαγωγῆς; Αὐτὴ ὅμως θᾶναι ἡ μόνη ἀπορία, πού σὲ μιὰ δευτέρῃ ἔκδοσῃ πιθανώτα θὰ διακιάθῃ.

Ἄλλα τὰ ἄλλα στὸ βιβλίον εἶναι τέλεια. Σοῦ ἀνοίγουνε τὸ δρόμο γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα ὀλόφωτο καὶ κατανοητό. Ὁ συγγραφέας πέτυχε νὰ σοῦ ἀνάψῃ τὴ φλόγα γι' αὐτά. Ὁ Θεοδωρακόπουλος καὶ μὲ τὰ γραφτὰ του καὶ μὲ τὸν λόγο του δείχνει πάντα τὸ δρόμο τὸν αἰώνιο στὸ νέο, κερνάει στὸ νέο τὸν ἔρωτα γιὰ τὸ δρόμο τὸν αἰώνιο. Ἀπ' αὐτὸν δὲν παίρνει ἀπλὰ γνώση, ἀλλὰ μεταλαβαίνεις τὴ γνώση μὲ ὄλο τὸ δέος πού τῆς ἀρμόζει. Ὅσοι εἶχαν τὴ τύχη νὰ τὸν πλησιάσουν περισσότερο μποροῦν ἀδίστακτα νὰ τὸ πουν. Ὁ Θεοδωρακόπουλος εἶναι ἀληθινὸς πνευματικὸς ξελογιστής.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

3. Ὁ κ. Κ. Μιμῆκος στὸ τεῦχος τοῦ Δεκέμβρη τοῦ περιοδικοῦ «Γραμμάτων», μιλώντας γιὰ ἔργα ἐπιστημονικά πού γράφτηκαν σὲ δημοτικὴ ἀξιόλογη, δὲν ἀναφέρει τὸ ἔργο τοῦ Θεοδωρακόπουλου. Συνάμα ξεχνάει τὴν ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος τοῦ Κανελλοπούλου, ὅπως καὶ τὰ ἔργα τῶν Παπανούτσου, Τατάκη καὶ Γερού. Νομίζω ὅτι ἡ παράλειψη αὐτὴ ἐπιτρέπει νὰ κρίνουμε τοὺς στοχασμούς του, πάνω στὰ σὲ δημοτικὴ γραμμένα ἐπιστημονικά ἔργα, ὡς ἀπληροφόρητους.

